

KRITISCHE BLIK OP DE VERWERPING VAN EEN NALATENSCHAP NAAR BELGISCH RECHT

Jonas De Ridder

Studentennummer: 0110 1561

Promotor: Prof. dr. Annelies Wylleman

Commissaris: Mevr. Lies Pottier

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de richting Master of Laws in het notariaat.

Academiejaar: 2016 – 2017



“You may not be able to leave your children a great inheritance, but day by day you may be weaving coats for them which they will wear through all eternity.”

Theodore L. Cuyler (1822 – 1909)

Voorwoord

Nu ik dit voorwoord schrijf en terugkijk op het afgelopen jaar bekruipt me het gevoel dat een belangrijk stuk van mijn leven afgesloten wordt. Ondertussen heb ik zes (prachtige) jaren vertoefd aan deze universiteit maar aan alles komt een einde. Na het afronden van deze Master in het notariaat komt aan mijn studentenleven definitief een einde en dat kan ik niet laten gebeuren zonder een paar mensen te bedanken.

Eerst en vooral professor Wylleman en mevrouw Pottier: bedankt om mij de kans te geven deze thesis onder jullie vakkundige begeleiding te schrijven. Het is een uiterst leerrijke ervaring geweest.

Natuurlijk komt er ook veel dank toe aan mijn familie zonder wiens liefde, aanmoediging en verzorging ik zonder twijfel hier nooit was geraakt. Al denk ik dat mijn vader vooral opgelucht zal zijn dat hij niets meer hoeft na te lezen met het woord “verwerping” in.

Verder kan ik mijn dierbare vrienden niet vergeten die verbazend genoeg mijn slecht gevoel voor humor weten te appreciëren. Zonder jullie was mijn leven een stuk saaier geweest.

Als laatste komt er ook nog speciale dank toe aan Thomas. Jij bent dit jaar een uitzonderlijke vriend en steun geweest bij wie ik ideeën en theorieën kon uittesten. *Never change, nobro*. Al staat een baard mij echt wel beter.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Keuzerecht van de erfgenamen	2
2.1	De wettelijke devolutie	2
2.2	Het optierecht	2
2.2.1	Zuivere aanvaarding	2
2.2.2	Aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving	4
2.2.3	Verwerping	6
2.2.4	Nieuw wetsontwerp	8
3	Generatiesprong	9
3.1	De erfbelastingen verschuldigd door de bevoordeelde erfgenamen	10
3.1.1	Bevoordeelde erfgenamen en artikel 2.7.7.0.3 VCF	11
3.1.2	Plaatsvervulling in de zijlijn	14
3.1.3	Plaatsvervulling in de rechte lijn	16
4	Inkorting en inbreng van schenkingen	17
4.1	Het oude recht	18
4.2	Het huidige recht	20
4.3	De verwerping als onrechtstreekse schenking	23
5	Bijdrage in de schulden van de nalatenschap	27
5.1	Kosten van de laatste ziekte	28
5.1.1	Onderhoudsverplichting	28
5.1.2	Schuld ten behoeve van de huishouding	30
5.1.3	Natuurlijke verbintenis	31
5.2	Begrafeniskosten	32
5.3	Juridisch vacuüm	34
5.4	Actio Pauliana voor de schuldeisers van de verwerpende erfgenaam	35
5.4.1	Ten aanzien van de persoonlijke schuldeiser van de erfgenaam	36
5.4.2	Ten aanzien van de overige erfgenamen	38

6	Levensverzekeringen	39
6.1	Aanduiding van de begunstigde	39
6.2	De levensverzekering als onrechtstreekse schenking.....	40
6.2.1	Inbreng en inkorting	41
6.2.2	Schenk- en erfbelasting	41
7	De Staat als onregelmatige erfopvolger.....	44
8	Besluit	47
9	Bibliografie	50
9.1	Wetgeving.....	50
9.2	Rechtspraak	50
9.3	Rechtsleer	53

1 Inleiding

1. Het overlijden van een dierbare is altijd een zwaarwichtige gebeurtenis in het leven van een persoon. Kiezen wat te doen met diens nalatenschap kan soms een bijna even moeilijk vraagstuk zijn. Deze scriptie zal één van de erfkeuzes die een erfgenaam kan maken van naderbij kritisch bekijken: de verwerping. Om te weten of de verwerping naar behoren functioneert in het Belgisch recht zal moeten nagegaan worden hoe ze juist gebeurt, wat de exacte gevolgen ervan zijn en hoe de interactie met andere rechtsfiguren verloopt.

2. Ten eerste zullen alle mogelijke erfkeuzes die een erfgenaam kan maken aan bod komen. Hierbij zal ook aandacht zijn voor de verscheidene risico's en valkuilen verbonden aan het maken een welbepaalde keuze. Als tweede onderwerp zal de generatiesprong besproken worden. Door een wetswijziging in 2012 is het namelijk mogelijk voor een ouder om de nalatenschap van de grootouder te verwerpen zodat deze rechtstreeks toekomt aan de kinderen. Dit lijkt een mooi cadeau maar in ons recht is niets wat het lijkt, zeker op fiscaal vlak. Als derde thema zal de problematiek van inbreng en inkorting toegelicht worden. Daarbij zal ook bekeken worden of de verwerping *an sich* een (onrechtstreekse) schenking kan uitmaken en wat de gevolgen daarvan (zouden) zijn. Het vierde thema zal focussen op de bijdrageplicht van erfgenamen in de schulden van de nalatenschap, iets wat ook na een verwerping mogelijks nog aan de orde kan zijn. Als voorlaatste stuk zal er verder stilgestaan worden bij de levensverzekeringen. De uitkeringen van dergelijke contracten ontsnappen immers aan het erfrecht en kunnen dus een grote invloed hebben op het maken van de erfkeuze. En tenslotte zal als laatste de situatie aan bod komen waarin alle erfgenamen de nalatenschap verworpen hebben. In zo'n geval komt de nalatenschap dan toe aan de Staat. Aan de hand van een Cassatiearrest zal het "erfrecht" van de Staat ontleed worden.

3. Deze bijdrage focust zich op het Belgisch recht, een bespreking van de erfrechtverordening is dus niet aan de orde.¹ Ook een rechtsvergelijkende benadering van de verwerping zou deze bespreking te ver voeren.

¹ Verord. Europees Parlement en Raad nr. 650/2012, 4 juli 2012 betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen en de aanvaarding en de tenuitvoerlegging van authentieke akten op het gebied van erfopvolging, alsmede betreffende de instelling van een Europese erfrechtverklaring, *Pb.L.* 27 juli 2012, afl. 201, 107.

2 Keuzerecht van de erfgenamen

2.1 De wettelijke devolutie

4. Wanneer een persoon komt te overlijden, valt zijn erfenis open (artikel 718 BW). Alle activa en passiva die de overleden persoon tijdens zijn leven bezat, zullen deel uitmaken van zijn nalatenschap. Die nalatenschap komt volgens de regels inzake de wettelijke erfopvolging toe aan de wettelijke erfgenamen van de erflater:²

- Bloedverwanten: de afstammelingen (kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen, ...), ascendenten (ouders, grootouders, overgrootouders, ...) en zijverwanten (broers, zussen, ooms, tantes en hun afstammelingen, evenals grootooms en groottantes).³
- Partners: de echtgenoot (van wie men nog niet uit het echt of van tafel en bed gescheiden is op het moment van overlijden) en de wettelijk samenwonende partner.
- Adoptieve verwanten.

5. De overledene kan van die regels afwijken door middel van een testament, schenking, contractuele erfstelling of huwelijkscontract.

6. Bij gebreke aan erfgenamen vervalt de nalatenschap aan de Staat (artikel 723 BW).

2.2 Het optierecht

7. De erfgenamen van de overledene kunnen drie keuzes maken met betrekking tot de nalatenschap: ze kunnen deze zuiver aanvaarden, aanvaarden onder het voorrecht van boedelbeschrijving of verwerpen. Het optierecht moeten ze uitoefenen binnen 30 jaar na het openvallen van de nalatenschap (art. 789 BW). De gemaakte keuze heeft terugwerkende kracht en het zal dus zijn alsof de erfkeuze verricht is op het moment dat de erfenis opengevallen is.⁴

2.2.1 Zuivere aanvaarding

8. De zuivere aanvaarding kan uitdrukkelijk of stilzwijgend gebeuren (artikel 778 BW). De uitdrukkelijk aanvaarding geschiedt in een authentieke of onderhandse akte waarin de erfgerechtigde de titel van erfgenaam aanneemt. Maar de erfgerechtigde kan de nalatenschap ook stilzwijgend aanvaarden door daden van aanvaarding te stellen. Dat zijn daden die slechts

² G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 135.

³ Het gaat hier over personen ten aanzien van wie er een juridische afstammingsband vaststaat of komt vast te staan met de overledene. Zie GwH 7 november 2007, nr. 136/2007, *BS* 23 januari 2008, 3555 en *T.Fam.* 2008, 59, noot C. CASTELEIN en T. WUYTS.

⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Brugge, Die Keure, 2012, 24.

in de hoedanigheid van erfgenaam kunnen gesteld worden. Stelt de erfgerechtigde dergelijke rechtshandelingen, dan zal er sprake zijn van een stilzwijgende aanvaarding van de nalatenschap. Voor sommige erfgerechtigden is die stilzwijgende aanvaarding een handig middel om de hoedanigheid van erfgenaam aan te nemen zonder dat ze moeten optreden in een akte. Voor andere erfgerechtigden die daarentegen de nalatenschap willen verwerpen is het een zwaard van Damocles dat hen boven het hoofd hangt. Als ze per slot van rekening onbewust een handeling stellen die de stilzwijgende aanvaarding met zich mee brengt, verliezen ze de mogelijkheid om de nalatenschap nog te verwerpen of zal hun verwerping omgezet worden in een aanvaarding. Door de stilzwijgende aanvaarding zijn ze dan plots toch aansprakelijk voor de schulden van de erflater. De (stilzwijgende) zuivere aanvaarding is verder ook onherroepelijk waardoor zelfs de omzetting naar een aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving niet meer mogelijk is.

9. Dan rijst de vraag natuurlijk welke handelingen nu juist tot een stilzwijgende aanvaarding kunnen leiden. De wet zelf reikt in artikel 779 BW een richtlijn aan om te bepalen of een bepaalde handeling al dan niet de (stilzwijgende) aanvaarding van de nalatenschap tot gevolg heeft: daden die alleen dienen tot bewaring, toezicht of voorlopig beheer brengen geen aanvaarding met zich mee. Dit betekent *a contrario* dat daden van beheer en beschikking wel een zuivere aanvaarding tot gevolg hebben. Deze afbakening is mooi in theorie maar waar ligt ze nu in de praktijk? Een greep uit de rechtspraak:

- Daden van aanvaarding:
 - o Opeisen van de erfrechtelijke reserve en inkorting vragen van schenkingen.⁵
 - o Het eisen van een titulariswijziging van de rekeningen van de erflater.⁶
 - o Het ontvangen van een deel van de opbrengst van de verkoop van een onroerend goed uit de nalatenschap via een onderhandse akte van vereffeningverdeling.⁷
 - o Het betrekken van het gehuurde goed van de overledene aangezien de intrekende erfgenaam dan ook de eigen roerende goederen van de overledene (die de huisraad uitmaken) in bezit neemt. Er is dan volgens de rechter in kwestie sprake van verbruik van de voorraden van de nalatenschap (zoals de boeken, kledij, linnen, ...), hetgeen duidelijk een daad van aanvaarding is.⁸

⁵ Brussel 4 januari 2011, *RW* 2012-13, afl. 39, 1543 en *Rev.trim.dr.fam.* 2014, afl. 1, 215.

⁶ Gent 26 november 2015, *T.Not.* 2016, afl. 1, 58.

⁷ Gent 29 september 2009, *TGR-TWVR* 2010, afl. 3, 160.

⁸ Rb. Brussel 11 oktober 2004, *T.Not.* 2005, afl. 2, 291.

- Het voortzetten door een erfgenaam van een procedure die door de erflater begonnen is.⁹
- Het betalen van niet-dringende schulden.¹⁰
- Daden van bewaring, toezicht of voorlopig beheer:
 - Opzegging van de woninghuur van de overleden huurder.¹¹
 - Het leggen van bewarend beslag op de goederen van een schuldenaar van de boedel.¹²
 - Het overschrijden van banktegoeden van de overledene op de rekeningen van de erfgerechtigden, indien de gelden alleen gediend hebben om dringende schulden van de erflater te betalen.¹³
 - Het betalen van de begrafenkosten¹⁴ of de kosten van de laatste ziekte¹⁵.

Erfgerechtigden die een nalatenschap willen verwerpen of deze reeds verworpen hebben, blijven dus best zo ver mogelijk weg van enige handeling die met de erfenis te maken heeft. Het zich inlaten met de nalatenschap doet immers een groot risico op stilzwijgende aanvaarding ontstaan, al is het natuurlijk nog altijd aan de feitenrechter om daar soeverein over te oordelen.

2.2.2 Aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving

10. De erfgerechtigde die een nalatenschap aanvaardt onder voorrecht van boedelbeschrijving voorkomt de vermenging van zijn eigen vermogen met dat van de nalatenschap. Hij zal daardoor slechts instaan voor de betaling van de schulden van de erflater tot het bedrag van de waarde van de goederen die hij krijgt uit de nalatenschap (art. 802 BW). Langs de ene kant betekent dit dat hij nooit persoonlijk gehouden zal zijn om de schulden van de nalatenschap te betalen als deze de baten ervan zouden overschrijden. Langs de andere kant betekent het ook dat de erfgerechtigde weldegelijk een erfgenaam wordt en dus een deel van de activa van de nalatenschap zal krijgen als deze positief uitdraait.

11. De erfgenaam moet zijn verklaring om te aanvaarden onder voorrecht van boedelbeschrijving neerleggen op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement waar de nalatenschap is opge gevallen (art. 793 BW). De griffie zal dan die

⁹ Pol. Brugge 25 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 38, 1513.

¹⁰ Rb. Luik 23 maart 1998, *Rec.gén.enr.not.* 1999, 533.

¹¹ Vred. Zottegem 13 maart 2013, *RW* 2013-14, afl. 21, 833-834 en *Rev.trim.dr.fam.*, afl. 3, 733.

¹² Beslagr. Brussel 1 februari 2005, *Rev.not.b.* 2005, 308.

¹³ Antwerpen 28 februari 2000, *T.Not.* 2004, afl. 3, 136.

¹⁴ Rb. Mechelen 17 maart 1989, *TBBR* 1990, 243.

¹⁵ Rb. Brussel 23 april 1999, *TBBR* 1999, 581.

verklaring inschrijven in het daartoe bestemde register en binnen vijftien dagen bekend maken in het Belgisch Staatsblad. De notaris is sinds kort ook bevoegd om die verklaring te ontvangen (art. 793 BW). Nadat de verklaring bij hem afgelegd is, zal hij die binnen vijf dagen sturen naar de griffie van de hogervermelde rechtbank zodat de verklaring kan ingeschreven en bekend gemaakt worden.

12. De erfgenaam die wil aanvaarden onder het voorrecht van boedelbeschrijving zal logischerwijze een boedelbeschrijving moeten laten opstellen. Hij heeft voor het opmaken van die boedelbeschrijving drie maanden de tijd, te rekenen vanaf de dag waarop de erfenis is opengevallen (art. 795 BW). De wet schrijft wel niet voor of de erfgenaam de boedelbeschrijving voor of na het afleggen van zijn verklaring moet laten opmaken (art. 794 BW). Het is echter aan te raden om de inventaris van de goederen van de nalatenschap op te stellen vooraleer een standpunt in te nemen over die nalatenschap. Zo heeft men reeds op voorhand een duidelijk zicht op de bestanddelen van de erfenis en kan men geïnformeerd het optierecht uitoefenen. Eens de boedelbeschrijving opgesteld is of de termijn van drie maanden verstreken is, heeft de erfgerechtigde nog eens veertig dagen de tijd om zijn standpunt in te nemen (art. 795 BW). Zolang deze termijnen van boedelbeschrijving en beraad nog lopen, kan de erfgerechtigde bovendien niet via een gerechtelijke procedure tot een keuze gedwongen worden.¹⁶ De erfgerechtigde kan namelijk *in limine litis* de exceptie van beraad opwerpen als hij zou gedagvaard worden in de hoedanigheid van erfgenaam, waardoor de rechter de behandeling van de zaak zal moeten schorsen tot de termijnen verstreken zijn.

13. Net zoals de zuivere aanvaarding is ook de aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving in principe onherroepelijk.¹⁷ Het is dus onmogelijk voor de onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaardende erfgenaam om de nalatenschap nog te verwerpen. Maar wat wel nog mogelijk is, is de omzetting naar een zuivere en eenvoudige aanvaarding. Dit kan vooral handig zijn wanneer blijkt dat de nalatenschap duidelijk positief is en de erfgenamen af willen van de kostelijke formaliteiten die verbonden zijn aan de aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving.

Het feit dat de erfgenaam niet meer kan verwerpen na een aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving mag niet onderschat worden. Dit heeft namelijk belangrijke gevolgen op fiscaal vlak: door de aanvaarding zal de erfgenaam gehouden zijn om aangifte te doen van de

¹⁶ S. SEYNS, noot onder Rb. Kortrijk 8 november 2007, *RW* 2008-09, afl. 33, 1389-1394.

¹⁷ Cass. 25 maart 2005, *JT* 2006, afl. 6220, 245, *Pas.* 2005, afl. 4, 733, *Rev.trim.dr.fam.* 2007, afl. 1, 287 en W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 413.

nalatenschap en om successierechten te betalen, ook al is die aanvaarding gebeurd onder voorrecht van boedelbeschrijving en zijn de boedels dus gescheiden (zie artt. 3.1.0.0.7, 2.7.2.0.1 en 3.10.4.3.1 VCF en artt. 73 en 70 W.Succ).¹⁸ Het betalen van erfbelasting is immers een schuld van de erfgenamen zelf en niet van de nalatenschap, waardoor de fiscus rechtstreeks het eigen vermogen van die erfgenamen kan aanspreken. De scheiding van de vermogens beschermt de belastingplichtige erfgenamen dus niet. En daar stoppen de gevolgen niet want zelfs als de nalatenschap deficitair zou zijn, is het toch nog mogelijk dat er successierechten verschuldigd zijn. De erfgenamen zouden kunnen denken dat ze geen erfbelastingen moeten betalen omdat ze niets uit de nalatenschap krijgen maar dat is buiten de fictiebepalingen gerekend in de Vlaamse Codex Fiscaliteit en het Wetboek Successierechten (zie art. 2.7.3.2.5 VCF en art. 108 W.Succ.).¹⁹ Door die fictiebepalingen kan de fiscus namelijk fictief actief aan de nalatenschap toevoegen, denk maar aan de niet-geregistreerde schenkingen van minder dan drie jaar voor het overlijden van de erflater (2.7.1.0.5 VCF). Die fictiebepalingen doen vermoeden dat de schenkingen toch nog deel uitmaken van de nalatenschap, ook al zijn die weggeschonken vermogensbestanddelen nergens nog terug te vinden. De erfgenamen zullen bijgevolg erfbelastingen verschuldigd zijn op die fictieve vermogensbestanddelen, tenzij ze de identiteit van de echte begunstigten meedelen aan de fiscus aangezien die de echte belastingplichtigen zijn. Veel rechtsonderhorigen zijn hiervan niet op de hoogte en kunnen verkeerdelijk denken dat ze geen enkele schuld moeten dragen zolang ze een nalatenschap maar aanvaarden onder voorrecht van boedelbeschrijving.

2.2.3 Verwerping

14. Niemand is verplicht om de aan hem toekomende nalatenschap te aanvaarden (art. 775 BW). Iedere erfgerechtigde kan er dus voor kiezen om de nalatenschap te verwerpen. Zo'n verwerping is een eenzijdige rechtshandeling die betrekking heeft op alle erfrechten die de erfgerechtigde op de nalatenschap zou hebben.²⁰ Een gedeeltelijke verwerping is met andere woorden onmogelijk. Bovendien kan de verwerping ook niet onder voorwaarden gebeuren en is ze principieel zonder tegenprestatie. Ze is echter wél herroepelijk zolang de nalatenschap

¹⁸ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, 515; L. WEYTS, *Notarieel fiscaal recht*, II, Antwerpen, Kluwer, 1986, 50; A. CULOT, "Les conséquences fiscales d'une acceptation sous bénéfice d'inventaire", *Rec.gén.enr.not.* 1999, 551-553; Rb. Doornik 8 maart 1991, *Rec.gén.enr.not.* 1992, 42; Vred. Sint-Truiden 28 augustus 1998, *T.Not.* 2001, afl. 2, 128 en Bergen 19 december 2006, *Rec.gén.enr.not.* 2007, 103.

¹⁹ H. CASMAN, "Quelques questions relatives à la liquidation d'une succession acceptée sous bénéfice d'inventaire", *Rev.not.b.* 1998, 547; A. CULOT, "Les conséquences fiscales d'une acceptation sous bénéfice d'inventaire", *Rec.gén.enr.not.* 1999, 552 en F. DEBUCQUOY, noot onder Vred. Sint-Truiden 28 augustus 1998, *T.Not.* 2001, afl. 2, 129-135.

²⁰ C. DE WULF, "Nieuwe bevoegdheden voor de notaris: de akten van aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving en van verwerping van nalatenschappen", *T.Not.* 2014, afl. 9, 480-527.

nog niet door andere erfgenamen aanvaard is en zolang het recht om te aanvaarden nog niet verjaard is (art. 790 BW). De verwerpende erfgenaam kan dus perfect nog nadien op die verwerping terugkomen zolang niemand anders intussen de nalatenschap aanvaard heeft of de verjaringstermijn van dertig jaar nog niet verstreken is. Komt de erfgenaam niet terug op de verwerping, dan heeft dit tot gevolg dat de verwerper nooit wordt geacht erfgenaam te zijn geweest (art. 785 BW). Zijn erfdeel zal dan toekomen aan zijn afstammelingen via plaatsvervulling, of bij gebreke aan afstammelingen aan de overige erfgenamen in dezelfde graad (art. 786 BW).

15. Net zoals de aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving kan de verwerping enkel via een uitdrukkelijke verklaring gebeuren. Die verklaring moet de erfgerechtigde neerleggen bij een notaris of bij de griffie van de rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement waar de erfenis opengevallen is (art. 784 BW). Als de verklaring bij de notaris gedaan is, zal deze de verklaring binnen vijf dagen sturen naar de griffie. Eens die verklaring door de griffie ontvangen is, zal ze opgenomen worden in het speciaal daartoe bestemde register.

16. Op het principe dat iedere erfgerechtigde het recht heeft om de nalatenschap te verwerpen, bestaan twee uitzonderingen: de heling van goederen uit de nalatenschap, en het overschrijden door de langstlevende echtgenoot van het beschikbaar gedeelte van de geblokkeerde rekeningen:²¹

- De erfgenaam die goederen uit de nalatenschap steelt of verborgen houdt, verliest de mogelijkheid om die nalatenschap nog te verwerpen en zal bovendien geen aanspraak meer kunnen maken op de gestolen of achtergehouden goederen (art. 792 BW).
- Als een van de echtgenoten of wettelijk samenwonende partners overlijdt dan blokkeert de bank alle tegoeden van zowel de overledene als de langstlevende. De deblokking van de rekeningen zal pas plaatsvinden als er een attest of akte van erfopvolging²² wordt voorgelegd (art. 1240*bis* BW). Artikel 1240*ter* BW laat echter

²¹ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 149.

²² Zowel de notaris als de ontvanger van successierechten van het kantoor waar de nalatenschap moet worden aangegeven, kunnen zo'n attest van erfopvolging opstellen (art. 1240*bis* BW). Een akte van erfopvolging kan daarentegen enkel door de notaris opgesteld worden. Principieel hebben de belanghebbenden de vrije keuze tot wie ze zich wenden maar in bepaalde gevallen zijn ze toch verplicht om naar de notaris te stappen (art. 1240*bis*, §3 BW). Dit zal het geval zijn zodra er anders vererfd wordt dan de wettelijke devolutie, er een onbekwame erfopvolger is of er een testament, contractuele erfstelling of huwelijkscontract voor handen is. Zowel de akte als het attest van erfopvolging geven op een duidelijk wijze aan wie de erfgerechtigden zijn van de nalatenschap. Zie ook H. PELGROMS, "Fiscale en sociale notificaties bij akte of attest van erfopvolging : enkele aandachtspunten en concrete vragen", *TEP* 2013, afl. 2, 21-44.

toe dat de langstlevende partner ondanks de blokkering kan beschikken over de helft van de beschikbare tegoeden om te voorzien in zijn of haar levensonderhoud zonder dat dat bedrag de grens van 5.000 euro mag overschrijden. Als die partner echter over meer geld beschikt dan de juist vermelde limiet, dan vervalt zijn recht om de nalatenschap te verwerpen. Hij of zij zal dus gedwongen worden om de nalatenschap zuiver te aanvaarden.

- Eigenlijk is er nog een derde uitzondering: de erfgerechtigde die stilzwijgende daden van aanvaarding stelt. Zoals reeds hierboven uiteengezet zal een handeling die het voorlopig beheer, bewaring of toezicht overstijgt, leiden tot een zuivere aanvaarding van de nalatenschap en die is onherroepelijk. Het zal bijgevolg onmogelijk zijn om nadien nog te verwerpen.

2.2.4 Nieuw wetsontwerp

17. Een recent wetsontwerp ingediend in de Kamer stelt een drastische wijziging voor van de wijze waarop erfgerechtigden hun keuzerecht moeten uitoefenen.²³ De griffie zou haar bevoegdheid om verklaringen over verwerping of aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving te ontvangen volledig verliezen, in de hoop om de werklast te verminderen. De notaris zou nu alleen bevoegd zijn om die verklaringen op te stellen en te ontvangen. Bovendien zou het Belgisch notariaat het beheer en de organisatie van een centraal erfrechtregister toevertrouwd krijgen. In dat register zouden dan zowel alle akten en attesten van erfopvolging, als alle akten houdende verklaring van verwerping en aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving worden opgenomen. Volgens de memorie van toelichting is de verplichte tussenkomst van de notaris er op gericht om meer bescherming te bieden aan de rechtsonderhorige. Door het bezoek aan de notaris zal deze immers ingelicht worden over alle risico's en gevolgen verbonden aan een bepaalde erfkeuze. Deze evolutie is alleen maar toe te juichen gelet op het gebrek aan kennis bij de doorsnee burger over de belangrijke aandachtspunten bij het maken van de erfkeuze, zoals het betalen van successierechten, daden die tot stilzwijgende aanvaarding kunnen leiden, de termijn waarbinnen de erfgenamen aangifte moeten doen van de nalatenschap²⁴, ...

²³ Wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2017, nr. 54, 2259/001.

²⁴ Binnen vier maanden na het overlijden moeten de erfgenamen aangifte doen bij de Vlaamse administratie als dat overlijden zich op Belgisch grondgebied heeft voorgedaan. De termijn bedraagt vijf maanden indien het overlijden binnen de Europese Economische Ruimte is gebeurd en zes maanden indien het buiten de Europese Economische Ruimte is gebeurd. Zie artikel 3.3.1.0.5 VCF.

3 Generatiesprong

18. Voor de wetswijziging van 10 december 2012 was plaatsvervulling in geval van verwerping onmogelijk. Oud artikel 744 BW bepaalde dan ook dat “*men [...] niet bij plaatsvervulling [kan] opkomen voor levende personen, doch alleen voor personen die overleden zijn*”. Enkel als dus een erfgerechtigde overleden was, konden zijn afstammelingen via plaatsvervulling tot de nalatenschap komen. Althans, dat was toch het principe. Wanneer bijvoorbeeld de verwerper de enige erfgerechtigde in zijn graad was, dan kwam de nalatenschap eigenlijk toe aan zijn eigen afstammelingen. Deze waren bijgevolg de eerste erfgerechtigden in dichtste graad en orde.²⁵ Dit was mogelijk op basis van oud artikel 786 BW.²⁶ Dus theoretisch gezien was het reeds voor de wetswijziging van 2012 denkbaar dat afstammelingen van de verwerpende erfgenaam tot de verworpen nalatenschap konden komen. Maar dit gebeurde evenwel niet door plaatsvervulling. De wet bepaalde toen immers dat kinderen uit eigen hoofde tot de verworpen nalatenschap kwamen (oud artikel 787 BW).

19. Deze regeling van de verwerping had allerlei kwalijke gevolgen, hetgeen uiteindelijk tot een wetswijziging leidde. Zo wees H. DE PAGE²⁷ op het feit dat kinderen van een overleden ouder compleet anders erfdan dan de kinderen van een verwerpende ouder, iets wat zeer onbillijke resultaten met zich meebracht. Hij vertrok van de situatie waar een vader (DC) twee kinderen (A en B) heeft die elk op hun beurt ook een eigen kind (C en D) hebben. Op het moment dat DC sterft, is A reeds vooroverleden terwijl B beslist om de nalatenschap te verwerpen. Aangezien de dichtste erfgenamen in orde en graad – A en B – niet tot de nalatenschap komen, vereist de wettelijke devolutie dat men op zoek gaat naar de eerstvolgende erfgerechtigden die het dichtst in orde en graad staan. *In casu* zijn dat C en D, die trouwens in dezelfde orde en graad ten aanzien van hun overleden grootouder staan (1^{ste} orde, 2^e graad). Enkel C zal echter erven van de grootouder, hetgeen betekent dat hij de gehele nalatenschap zal verkrijgen. Dit komt door het feit dat C via plaatsvervulling tot de nalatenschap komt terwijl D dit doet uit eigen hoofde. Door plaatsvervulling neemt C immers de graad in van diegene wiens plaats hij vervult, met name de 1^{ste} graad. D daarentegen erft

²⁵ K. BOONE, “Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling”, *Not.Fisc.M.* 2013, afl. 4, 113 en J. DU MONGH, “Art. 786 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3.

²⁶ “Het aandeel van hem die de nalatenschap verwerpt, komt door aanwas ten goede aan zijn medeërfgenenamen; indien hij alleen is in zijn graad, vervalt het aan de volgende graad.”

²⁷ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, IX, 1946, 141 en J. DU MONGH, “Art. 787 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3.

enkel uit eigen hoofde en komt dus in zijn eigen graad tot nalatenschap, met name de 2^e. De wet bepaalt dat uitsluitend de erfgenamen die in de dichtste orde én graad staan ten opzichte van de erflater erven, en *in casu* is C de enige in de dichtste graad staat en dit door middel van de plaatsvervulling.

20. Het was wachten tot eind 2012²⁸ vooraleer wetgevend ingrijpen deze onrechtvaardige situatie rechtzette. Sinds die wetwijziging is plaatsvervulling dus eindelijk ook mogelijk in gevallen waar erfgenamen de nalatenschap verworpen hebben. Volgens het gewijzigde artikel 786 BW zal het erfdeel van de verwerpende erfgenaam nu eerst en vooral toekomen aan zijn eigen afstammelingen via plaatsvervulling. Zijn er geen afstammelingen of verwerpen zij eveneens de nalatenschap, dan zal het erfdeel aanwassen bij de andere erfgerechtigden uit dezelfde graad als de verwerpende ascendent.

Door de aanpassing van artikel 786 BW is het nu mogelijk om via de verwerping een zogenaamde “generatiesprong” te maken.²⁹ Door te verwerpen, kunnen ouders ervoor zorgen dat hun kinderen rechtstreeks erven van de grootouders en dit zonder dat er tweemaal successierechten hoeven betaald te worden.³⁰ Bij aanvaarding hadden de ouders immers erfbelastingen moeten betalen op de nalatenschap van de grootouders en bij hun eigen overlijden hadden hun kinderen ook nog eens erfbelastingen moeten betalen op diezelfde goederen uit de nalatenschap van de grootouders. De verwerping door de ouders vermijdt deze tweevoudige taxatie en lijkt met andere woorden een ideale rechtshandeling te zijn om te gebruiken voor fiscale vermogensplanning. Maar schijn kan soms bedriegen...

3.1 De erfbelastingen verschuldigd door de bevoordeelde erfgenamen

21. Wanneer een erfgerechtigde een aan hem toekomende nalatenschap verwerpt, wordt hij geacht nooit erfgenaam te zijn geweest (art. 785 BW). Aangezien de verwerper nooit erfgenaam is geweest en nooit goederen uit de nalatenschap zal ontvangen, zal hij ook geen successierechten verschuldigd zijn.

22. Oud artikel 68 W.Succ., huidig artikel 2.7.7.0.3, eerste lid VCF bepaalt dat bij verwerping de erfbelasting verschuldigd door de personen die uit die verwerping voordeel halen, niet

²⁸ Wet 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling, *BS* 11 januari 2013, 997.

²⁹ C. DE WULF, “Nieuwe bevoegdheden voor de notaris: de akten van aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving en van verwerping van nalatenschappen”, *T.Not.* 2014, afl. 9, 511-516.

³⁰ S. SEGIER, “Le saut de génération: une réforme civile en matière de dévolution successorale”, *Act.Fisc.* 2013, afl. 8, 1.

lager mag zijn dan de belastingen die de verwerper zelf had moeten betalen. Er zal dus een vergelijking moeten gebeuren tussen de successierechten verschuldigd door de erfgenamen voor en na de verwerping. Zijn de te betalen rechten na de verwerping gelijk aan of groter dan ervoor, dan zal artikel 2.7.7.0.3 niet van toepassing zijn. Zijn de rechten evenwel kleiner, dan zullen de erfgenamen het verschil moeten goedmaken.

23. Hier dringt een onderscheid zich op naargelang wie uiteindelijk het erfdeel van de verwerper verkrijgt. Dit erfdeel kan toekomen aan de afstammelingen van de verwerper via de mogelijkheid tot plaatsvervulling. Maar als er geen afstammelingen zijn of deze weigeren om de plaats van hun ouder in te nemen, dan zal het erfdeel aanwassen bij de overige erfgenamen van de nalatenschap. Als eerste komt de hypothese van aanwas aan bod, als tweede die van plaatsvervulling in de zijlijn en als derde die van plaatsvervulling in de rechte lijn.

3.1.1 Bevoordeelde erfgenamen en artikel 2.7.7.0.3 VCF

24. Over de exacte wijze waarop de vergelijking tussen de successierechten dient te gebeuren, is geen eensgezindheid in de rechtspraak. Afwisselend breekt ze het standpunt van de fiscus af en bevestigt ze het nadien weer. De administratie houdt het standpunt aan dat er een vergelijking moet gebeuren per erfgenaam apart tussen de belastingen voor en na de verwerping.³¹ Hierdoor mogen de erfgenamen volgens de fiscus na de verwerping niet alleen globaal bekeken minder erfbelastingen verschuldigd zijn. Bovendien zullen ze op de aanwas die ze genieten evenveel belastingen moeten betalen als de verwerper. De rechtbank van eerste aanleg te Brussel oordeelde echter dat deze berekeningswijze verkeerd was.³² Volgens haar diende de berekening in haar totaliteit gemaakt te worden en niet per hoofd. Anders oordelen zou betekenen dat er na de verwerping meer belastingen verschuldigd kunnen zijn dan ervoor en dit louter en alleen door de berekeningswijze. Volgend voorbeeld toont dit onderscheid mooi aan³³:

- In een testament blijkt de overledene drie algemene legatarissen te hebben aangeduid voor zijn nalatenschap van 150.000 euro: zijn broer A, zijn neef B en een goede vriend C. B beslist echter om de nalatenschap te verwerpen.
- De verschuldigde rechten voor de verwerping:
A erft 50.000 euro en moet daarop 15.000 euro erfbelastingen betalen (30%);

³¹ Admin. Besl. 9 november 1956, *Rép. R.J.*, S. 68/02.01.

³² Rb. Brussel 11 juni 1999, *Rec.gén.enr.not.* 2001, 83, noot A. CULOT.

³³ Voorbeeld gebaseerd op B. CARDOEN, "De verwerping van nalatenschap: verschillende vormen van verwerping – burgerrechtelijke en successierechtelijke gevolgen", *TFR* 2001-08, afl. 200, 406. Het door hem gebruikte voorbeeld is verouderd en niet aangepast aan de nieuwe tarieven en schijven.

B erft eveneens 50.000 euro en moet daarop 22.500 euro erfbelastingen betalen (45%);

C erft ook 50.000 euro en moet daarop ook 22.500 euro betalen (45%).

Totaal verschuldigde successierechten: 60.000 euro.

- De verschuldigde rechten na de verwerping door B:

A erft 75.000 euro en moet daarop 22.500 euro erfbelastingen betalen (30%);

C erft 75.000 euro en moet daarop 33.750 euro betalen (45%).

Totaal verschuldigde successierechten: 56.250 euro.

- Op basis van een louter globale vergelijking kan de administratie nog 3.750 euro eisen van de erfgenamen, want dat is het nadeel dat de Staat leidt door de verwerping.
- Op basis van een vergelijking per hoofd kan de administratie echter nog eens 3.750 euro extra opeisen, waardoor haar eis in totaal 7.500 euro zal bedragen. Op het deel van B dat aanwast bij A had B immers 11.250 euro moeten betalen, terwijl A daar nu slechts 7.500 euro heeft op moeten betalen. B erfde dan ook aan een tarief van 45% als neef, terwijl A erft aan slechts 30% als broer.

25. In een arrest van 5 april 2007 heeft het Hof van Brussel de rechtspraak van de rechtbank van eerste aanleg evenwel teruggedroten.³⁴ Volgens het Hof moet de vergelijking wel per hoofd gebeuren en niet *in globo*. Zij argumenteert dat successierechten nu eenmaal een persoonlijk karakter hebben waardoor de berekening ervan op individuele wijze dient te gebeuren. Deze stelling overtuigt mij niet in de mate dat ze betekent dat er zo meer erfbelastingen zouden moeten betaald worden na de verwerping dan ervoor.

Een eerste argument om toch voor een globale vergelijking te kiezen, is terug te vinden in de wettekst: oud artikel 68 W.Succ. en huidig artikel 2.7.7.0.3 VCF spreken letterlijk over “*de erfbelasting verschuldigd door de personen*”.³⁵ Als de wetgever tot bedoeling had om een individuele vergelijking op te leggen, waarom heeft ze dan niet uitdrukkelijk bepaald dat iedere bevoordeelde erfgenaam apart gehouden zou zijn om minimaal de successierechten van de verwerper te betalen?

Een tweede argument is gebaseerd op de *ratio legis* van de bepaling: “*Cet article, applicable au droit de mutation comme au droit de succession, tend à assurer au Trésor, en cas de renonciation, les droits fiscaux résultant de l'état des choses antérieur à la renonciation. [...] La loi a voulu l'impôt total de ce qui est dû au moment où la succession s'ouvre, au moment*

³⁴ Brussel 5 april 2007, *Rec.gén.enr.not.* 2007, afl. 7, 271.

³⁵ R. DEBLAUWE, “Verwerping – berekening per hoofd – of toch gezamenlijk?”, *Successierechten* 2008, afl. 2, 1-9.

où l'acte testamentaire opère son effet.”³⁶ Men viseerde oorspronkelijk dus enkel de totaal verschuldigde belasting en niet die per erfgenaam apart.

Een derde argument heeft te maken met de wijze waarop de belastbare basis normaal gezien bepaald wordt (art. 2.7.4.1.1 VCF).³⁷ Bij vererving in de rechte lijn bepaalt de fiscus inderdaad per erfgenaam apart de belastbare basis, meer nog ze maakt zelfs een onderscheid tussen de roerende en onroerende goederen. Bij vererving tussen broers en zussen is er nog steeds een aparte belastbare basis per erfgenaam maar wordt er echter geen onderscheid meer gemaakt tussen roerende en onroerende goederen. Bij vererving tussen vreemden wordt de belastbare basis niet langer per individu apart bepaald maar wel op het netto-actief dat de **gehele groep** verkrijgt. Hoe verhoudt dit zich dan ten opzichte van de individuele berekening van de successierechten na de verwerping? Zal bij vererving tussen vreemden ook een aparte belastbare basis per erfgenaam bepaald worden? Het antwoord hierop is niet gemakkelijk te geven vanuit het standpunt van de fiscus.

26. Deze problematiek is ook gelinkt aan een zaak die in 1999 voor het Grondwettelijk Hof (toenmalig Arbitragehof) werd gebracht.³⁸ Een rechter uit Marche-en-Famenne vroeg of artikel 68 W.Succ. het gelijkheidsbeginsel schond in de mate dat het elke verwerping van een nalatenschap viseerde, ook die ingegeven zonder frauduleus inzicht. Het ging *in casu* over een erfenis die door de aangeduide algemene legatarissen verworpen werd waardoor ze toekwam aan de wettelijke erfgenamen. Die wettelijke erfgenamen moesten op basis van artikel 68 minstens de successierechten betalen die de legatarissen hadden moeten betalen. Dit betekende een aanzienlijke verhoging in vergelijking met de belastingen die ze hadden moeten betalen als ze initieel en rechtstreeks tot de nalatenschap gekomen waren. De wettelijke erfgenamen argumenteerden dat artikel 68 enkel de situaties viseerde waar er sprake was van simulatie en dat was volgens hen niet het geval in hun zaak. Het Hof stelde hen echter in het ongelijk. Volgens haar was er wel sprake van een geoorloofd onderscheid, met name dat tussen het geval waarin de erfgenamen rechtstreeks erven en waarin ze slechts na de verwerping erven. Door de verwerping komen immers bepaalde erfgenamen tot de nalatenschap die dat anders nooit hadden gedaan. En naar mening van het Hof mocht die

³⁶ De *ratio legis* zoals omschreven door de advocaat generaal bij het Hof van Cassatie in 1966, zie R. DEBLAUWE, *Inleiding tot de Successierechten*, Herentals, Knops, 2013, 527.

³⁷ R. DEBLAUWE, “Verwerping – berekening per hoofd – of toch gezamenlijk?”, *Successierechten* 2008, afl. 2, 1-9.

³⁸ Arbitragehof 9 juni 1999, BS 7 september 1999, 33.147, *Successierechten* 1999, IX/1, noot I. DE WAELE; B. CARDOEN, “De verwerping van nalatenschap: verschillende vormen van verwerping – burgerrechtelijke en successierechtelijke gevolgen”, *TFR* 2001-08, afl. 200, 406 en J. DECUYPER en J. RUYSSVELDT, *Successierechten 2016-2017*, Mechelen, Kluwer, 2017, 1268.

verandering in de devolutie van de nalatenschap de Staat geen schade berokkenen. De vraag of de verwerping al dan niet ingegeven was door motieven van belastingontduiking was overigens irrelevant. Dit arrest lijkt het standpunt van de administratie te ondersteunen door te stellen dat er een verschillende behandeling van de erfgenamen mag zijn voor en na de verwerping:

*“B.6 Zoals blijkt uit de feiten van de zaak voor de verwijzende rechter, kan de in het geding zijnde bepaling ertoe leiden dat de erfopvolgers **meer erfenisrechten** moeten betalen wanneer ze erven na verwerping **dan wanneer ze rechtstreeks zouden hebben geërfd**, zonder onderscheid naargelang die verwerping al dan niet onderhandeld is.”*

Het Hof geeft hier dus toe dat de toepassing van het artikel een verhoging van de successierechten tot gevolg kan hebben. Het arrest draait echter niet rond de vraag of er een individuele dan wel globale vergelijking moet plaatsvinden. De prejudiciële vraag ging over het feit of een verschillende behandeling van de erfgenamen voor en na de verwerping geoorloofd was. Overduidelijk is het antwoord hierop ja. Maar dit betekent nog niet dat het Hof de individuele vergelijking geldig verklaart. In tegendeel, zij bevestigt zelfs dat de eigenlijke bedoeling van artikel 68 louter het voorkomen van inkomstenverlies van de Schatkist is:

*“B.3 [...] De verwerping heeft echter een verandering in de devolutie van de erfenis tot gevolg, die, met toepassing van de heffingsregels vervat in het Wetboek der successierechten, tot een belastingverlaging en dus tot een **inkomstenverlies** voor de Schatkist kan leiden. Het is dit gevolg dat de wetgever heeft willen **voorkomen**.”*

De administratie krijgt hier mijns inziens dus geen vrijgeleide om meer belastingen te eisen dan het nadeel dat ze geleden heeft door de verwerping.

3.1.2 Plaatsvervulling in de zijlijn

27. De fiscus beschouwt plaatsvervulling nog steeds als een louter burgerrechtelijke fictie die op fiscaal vlak geen doorwerking heeft.³⁹ De graad van verwantschap tussen de erfgenaam en de overleden zal dus bepalend zijn voor het toepasselijk tarief van de successierechten. Een plaatsvervullende afstammeling zal dus niet kunnen genieten van het lager tarief dat de ouderverwerper had genoten op basis van zijn verwantschapsband tot de overledene. Een

³⁹ J. DECUYPER en J. RUYSEVELDT, *Successierechten 2016-2017*, Mechelen, Kluwer, 2017, 58 en B. DE GROOTE en S. VAN BREE, “Successierechten bij plaatsvervulling – bedenkingen bij een mogelijk hervorming”, *AFT* 2012, afl. 6-7, 30, nr. 22.

eenvoudig voorbeeld dat dit aantoont is de situatie waarin iemand overlijdt en als enige erfgenamen zijn broer en diens kind nalaat. De broer verwerpt de erfenis waardoor zijn kind (neef van de overledene) via plaatsvervulling tot de nalatenschap kan komen. Het tarief van vererving tussen broers en zussen is 30% terwijl het tussen andere zijverwanten 45% is. Het zou dus voor het neefje veel voordeliger zijn om van het tarief van zijn vader te kunnen genieten. Bovendien bepaalt de wet dat broers en zussen elk een aparte belastbare basis hebben terwijl andere zijverwanten samen als groep een belastbare basis hebben. Om inkomstenverlies door de plaatsvervulling te vermijden, heeft de fiscus dus gesteld dat die plaatsvervulling op fiscaal vlak geen gevolgen heeft.

28. De stelling van de administratie vond een wettelijke basis in het oude artikel 739 BW dat letterlijk bepaalde dat plaatsvervulling een loutere fictie van de wet was. De wetwijziging van 2012 heeft echter het artikel in kwestie veranderd waardoor er niet langer sprake is van een louter burgerrechtelijke “fictie”.⁴⁰ Sinds 2012 neemt een afstammeling echt de plaats van zijn rechtsvoorganger in en “wordt” hij niet langer “geacht” tot de nalatenschap te komen. In een zaak die voor het Gentse Hof van Beroep kwam, probeerden plaatsvervullende erfgenamen om zich op die tekstwijzigingen te beroepen in de hoop om minder successierechten te moeten betalen.⁴¹ Het Hof verwierp evenwel de argumenten van de eisende partijen. Zij baseerde zich daarvoor op een arrest van het toenmalig Arbitragehof dat bepaalde dat het onderscheid tussen de verschillende tarieven voor vererving tussen echtgenoten en samenwonenden, tussen broers en zussen, en tussen anderen weldegelijk gebaseerd waren op een objectief en pertinent criterium.⁴² De Staat mocht een onderscheid in de tarieven maken tussen al die categorieën van erfgerechtigden omdat er telkens een verschillende graad van affectiviteit was in verhouding tot de erflater. Het Hof van Beroep leidde hieruit af dat plaatsvervullende erfgenamen hun eigen onderscheiden tarief moeten betalen en niet dat van hun voorganger. Plaatsvervullende erfgenamen zullen dus vooralsnog hun eigen tarief moeten blijven betalen.

29. Er is voor hen echter mogelijk beterschap op komst. Op 18 juli 2016 is er in het Vlaams Parlement een conceptnota ingediend die onder meer beoogt om plaatsvervulling toch

⁴⁰ H. CASMAN, *Wet erfopwaardigheid en plaatsvervulling*, Mechelen, Kluwer, 2013, 60 en K. WILLEMS en S. TAILLIEU, “De recente wijzigingen inzake de erfopwaardigheid, het verval van huwelijksvoordelen, de herroeping van giften wegens ondankbaarheid en de plaatsvervulling”, *T.Not.* 2013, afl. 10, 536-539.

⁴¹ Gent 10 februari 2015, *Fiscoloog* 2015, afl. 1449, 14; V. VERCAUTEREN, “Het glazen plafond bij plaatsvervulling in de zijlijn”, *TFR* 2015, afl. 484, 593-595; E. GROSJEAN, “La substitution successorale sous le prisme du droit fiscal”, *RPP* 2016, afl. 1, 13-21.

⁴² Arbitragehof 9 december 1998, *BS* 16 december 1998, 39.952.

fiscaalrechtelijke doorwerking te laten hebben.⁴³ Dit zou mijns inziens een meer dan welkome verandering zijn van de huidige onbillijke en met het principe van de plaatsvervulling strijdige regeling.

3.1.3 Plaatsvervulling in de rechte lijn

30. De vraag of plaatsvervulling al dan niet fiscale doorwerking heeft, is irrelevant wanneer ze plaats vindt tussen afstammelingen in rechte lijn van de overledene. Het tarief en de berekeningswijze van de belastbare basis voor kinderen en kleinkinderen zijn dan ook identiek. Als een kind ten voordele van zijn eigen kinderen de nalatenschap van zijn ouder verwerpt, zullen de kleinkinderen nog altijd onderhevig zijn aan hetzelfde tarief. Bovendien erven plaatsvervullers het erfdeel van diegene wiens plaats ze vervullen bij staken. Dit betekent dat het gehele erfdeel dat de plaatsvervullers verkrijgen in zijn geheel de belastbare basis blijft vormen. Van enige directe belastingbesparing is dus geen sprake. Het enige echte voordeel van de verwerping en de generatiesprong bevindt zich zoals gezegd in de overgang van het vermogen tussen de afstammeling van de overledene en diens eigen afstammelingen. Er zal met name gewoon geen overgang zijn naar de eerste generatie waardoor er ook geen tweemaal successierechten zullen verschuldigd zijn.

31. Nu is het denkbaar dat in bepaalde situaties het voor die tweede generatie van afstammelingen voordeliger zou zijn om de plaatsvervulling te weigeren en om vervolgens uit eigen hoofde tot de nalatenschap komen. Het gaat hier over de hypothese waarin er geen andere (aanvaardende) afstammelingen uit de eerste graad zijn dan de verwerper. In zo'n geval kunnen de kinderen van de verwerper ook uit eigen hoofde tot de nalatenschap komen en niet louter via plaatsvervulling. Als ze uit eigen hoofde zouden kunnen erven, dan erven ze niet langer bij staken erven en daardoor heeft ieder kind een eigen aparte belastbare basis. Dit zou een significante belastingvermindering tot gevolg hebben aangezien hun erfdelen elk afzonderlijk getoetst zouden worden aan de schijven van successierechten. Artikel 2.7.7.0.3, tweede lid VCF verhindert echter dat deze situatie zich zou kunnen voordoen. Als een erfopvolger van een verwerpende erfgenaam weigert om diens plaats te vervullen, dan mag dat geen nadeel berokkenen aan de overheid. Dus hier zullen de erfgenamen nog steeds minstens de erfbelastingen moeten betalen die hun rechtsvoorganger verschuldigd was.

⁴³ Conceptnota (K. SCHRYVERS *et al*) voor nieuwe regelgeving betreffende een gemoderniseerd systeem van erfbelasting, *Parl.St.* VI.Parl. 2015-2016, nr. 867, 22-23. Voorlopig is de conceptnota nog steeds in behandeling bij de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting.

4 Inkorting en inbreng van schenkingen

32. Tijdens het leven kan de toekomstige erflater een deel van of zelfs geheel zijn vermogen wegschenken aan een latere erfgenaam of een derde. Bij het overlijden van de erflater en het openvallen van zijn nalatenschap zou dit voor de overige erfgenamen betekenen dat hun oorspronkelijk erfdeel aanzienlijk in omvang zou afnemen of dat ze zelfs met lege handen zouden achterblijven. De figuren van inkorting en inbreng dienen om dergelijke onbillijke situaties te corrigeren.

33. De figuur van de inkorting dient om de aanspraken van reservataire erfgenamen veilig te stellen. Onder reservataire erfgenamen worden de erfgerechtigden begrepen die een voorbehouden erfdeel hebben, met name de afstammelingen, ascendenten en langstlevende echtgenoot of wettelijk samenwonende partner van de overledene. Dat voorbehouden erfdeel is het minimum waar die erfgenamen recht op hebben en dat staat tegenover het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap waar de erflater wel vrij over kan beschikken, bij leven of testament. Als bij het openvallen van de nalatenschap blijkt dat schenkingen het voorbehouden erfdeel van de reservataire erfgenamen aangetast hebben, dan kunnen deze de inkorting eisen van die giften. Dit heeft tot gevolg dat de begunstigden van die schenkingen – ongeacht het feit of ze al dan niet zelf erfgenaam zijn – gehouden zijn om de ontvangen giften terug te plaatsen in de nalatenschap. Die inkorting gebeurt in principe in natura en aan de waarde op het moment van het overlijden.⁴⁴

34. Inbreng is een bewerking bij de verdeling van de nalatenschap die beoogt om de gelijkheid tussen de erfgenamen te behouden. Als een erfgenaam een schenking van de destijds nog levende erflater heeft gekregen, dan wordt die vermoed gedaan te zijn als voorschot op erfdeel (art. 843 BW). De begiftigde erfgenaam heeft met andere woorden reeds op voorhand een stukje van zijn erfdeel gekregen. Andere erfgenamen kunnen dan bij de verdeling van de nalatenschap vorderen dat de begunstigde erfgenaam die schenking inbrengt. De wijze van de inbreng hangt af van de aard van de goederen: gaat het om roerende goederen dan gebeurt de inbreng in waarde door minderneming en aan de waarde op het moment van

⁴⁴ Uitzonderlijk is er sprake van inkorting in waarde: de schenking van een onroerend goed aan een erfgerechtigde wanneer de inbreuk op de reserve minder is dan de helft van de waarde van de schenking (art. 866 BW), de vervreemding van goederen met last van een lijfrente, met voorbehoud van vruchtgebruik of met afstand van kapitaal (art. 918 BW), de schenking van een familiebedrijf (art. 922, lid 2 BW juncto art. 826 BW), wanneer er voldoende andere goederen van dezelfde aard in de nalatenschap aanwezig zijn om de aanspraken van de reservataire erfgenamen te vervullen (art. 924 BW) en wanneer een geschonken goed reeds door de begiftigde vervreemd is (art. 930 BW).

de schenking, gaat het om onroerende goederen dan gebeurt de inbreng in natura en aan de waarde op het moment van de verdeling.

35. Een schenking aan een erfgenaam is er evenwel niet altijd een als voorschot op erfdeel, dat is dan ook slechts een weerlegbaar vermoeden. Het is dus mogelijk dat de schenking juist buiten erfdeel en dus met vrijstelling van inbreng is gedaan. In zo'n situatie is het de bedoeling van de erflater om enkel die ene erfgenaam te bevoordelen en zo een ongelijkheid te creëren tussen de erfgenamen. In een dergelijk geval zal de schenking niet aan de regels van inbreng onderworpen zijn maar wel aan die van inkorting. De gewone erfgenamen zullen dus geen inbreng meer kunnen vorderen maar de reservataire erfgenamen zullen wel nog steeds de inkorting kunnen eisen van de schenking als die hun voorbehouden erfdeel aantast. In de regel moet de wil om buiten erfdeel te schenken uitdrukkelijk geuit zijn. Is dat niet gebeurd dan kan de rechter die werkelijke wil van de schenker nog altijd achterhalen aan de hand van allerlei feitelijke elementen.

36. Nu rijst de vraag hoe de regels van inbreng en inkorting zich verhouden tot die van de verwerping en plaatsvervulling. Is de verwerpende erfgenaam nog steeds tot inbreng gehouden? Zal de schenking die initieel als voorschot op erfdeel gedaan is er een buiten erfdeel worden? Is de plaatsvervullende erfgenaam gehouden om de schenking in te brengen die gedaan is aan diegene wiens plaats men vervult? Wordt de schenking gedaan aan de plaatsvervullende erfgenaam er een als voorschot op erfdeel? En wat is de invloed geweest van de wetswijziging van 2012 op al die vraagstukken?

4.1 Het oude recht

37. Een erfgerechtigde die de nalatenschap verwerpt, wordt geacht nooit erfgenaam te zijn geweest. Hij wordt dus een complete vreemde ten opzichte van de nalatenschap en zal niet gehouden zijn om de schenkingen in te brengen die hij van de erflater gekregen heeft. Als de erfgerechtigde de schenking destijds als voorschot op erfdeel heeft gekregen, zal dat door de verwerping veranderen in een schenking buiten erfdeel (oud art. 845 BW).⁴⁵ Dit betekent dat de gift het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap niet mag overschrijden of de reservataire zullen inkorting kunnen eisen.⁴⁶ Door deze omzetting kan het in sommige gevallen voordeliger zijn voor de begunstigde erfgerechtigde om de nalatenschap te

⁴⁵ “De erfgenaam die de nalatenschap verwerpt, mag nochtans de hem gedane gift onder de levenden behouden, of het hem gemaakte legaat opeisen, ten belope van het beschikbaar gedeelte.”

⁴⁶ J. DU MONGH, “Art. 785 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3 en R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 249.

verwerpen zodat de schenking getoetst zal worden aan het beschikbaar deel in plaats van het eigen kleinere erfdeel.⁴⁷ In de rechtsleer geven verscheidene auteurs het voorbeeld van een vader die vijf kinderen nalaat van wie enkel de oudste een schenking heeft gekregen.⁴⁸ Het erfdeel waar elk kind recht op heeft is 1/5^e terwijl het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap 1/4^e bedraagt. Het zal voor het oudste kind voordeliger zijn om de nalatenschap te verwerpen wanneer de schenking het eigen erfdeel overschrijdt. Zo zullen de overige erfgenamen geen inbreng kunnen vorderen en zal de begiftigde de schenking volledig kunnen houden als die past binnen het grotere beschikbaar deel.⁴⁹ PUELINCKX-COENE maakt hierbij de kanttekening dat dit de vermogensplanning van de erflater volledig in de war kan sturen.⁵⁰ Deze heeft er immers geen rekening mee gehouden dat het beschikbaar gedeelte uitgeput zou worden door de schenking aan het oudste kind. Als gevolg van dit vroegtijdig opsouperen, zullen begiftigde derden die schenkingen van latere datum ontvangen hebben toch tot inkorting gehouden zijn.⁵¹ De schenking rang laten nemen op de dag van het openvallen van de nalatenschap of de schenking doen onder ontbindende voorwaarde van het verwerpen van de nalatenschap vormen mogelijke oplossingen om de invloed van de verwerping te beperken.⁵²

38. Aangezien er onder het oude recht geen sprake is van plaatsvervulling in geval van verwerping, doet de vraag over de positie van de plaatsvervullende erfgenaam zich niet voor. Kinderen van een verwerpende erfgenaam komen dan ook uit eigen hoofde tot de nalatenschap en bijgevolg zijn ze enkel tot inbreng gehouden van schenkingen die ze zelf

⁴⁷ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht: openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 416.

⁴⁸ J. DU MONGH, "Art. 785 BW" in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3 en R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 249.

⁴⁹ In het gebruikte voorbeeld is het niet echt duidelijk, maar door een verwerping verkleint normaal gezien de reserve van de nalatenschap omdat er een reservataire erfgenaam minder is. Daardoor vergroot logischerwijze ook het beschikbaar deel.

⁵⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht: openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 416.

⁵¹ Schenkingen worden immers volgens datum aangerekend op het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap: eerst wordt de schenking met de oudste datum in rekening gebracht en pas daarna komen de recentere schenkingen aan bod.

⁵² J. DU MONGH, "Art. 785 BW" in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3 en R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 249.

gekregen hebben. Ze zullen dus niet verplicht zijn om schenkingen die aan hun verwerpende ouder gedaan zijn, in te brengen. (oude artikelen 847 en 848 BW).⁵³

4.2 Het huidige recht

39. De basisregel is nog steeds dat een erfgenaam enkel verplicht is om schenkingen in te brengen die hij zelf gekregen heeft. De erfgenaam die *uit eigen hoofde* tot de nalatenschap komt, is dus niet gehouden om schenkingen aan zijn ouders of afstammelingen in te brengen (art. 845 BW). Inbreng dient immers om de gelijkheid tussen erfgenamen te waarborgen en iets wat aan een niet-erfgenaam is gegeven, doet geen ongelijkheid tussen erfgenamen ontstaan.⁵⁴

40. Op deze basisregel is er evenwel een uitzondering: hij die *via plaatsvervulling* tot de nalatenschap komt is gehouden om zowel de eigen schenkingen als die gedaan aan wiens plaats men vervult, in te brengen (art. 847 BW). Er rust dus op de plaatsvervullende erfgenaam een dubbele inbrengplicht, tenzij de schenkingen aan wiens plaats men vervult buiten erfdeel gedaan zijn. Dit is logisch, plaatsvervulling impliceert dan ook dat de plaatsvervuller effectief de plaats van zijn rechtsvoorganger inneemt.⁵⁵ Daardoor kan hij alle rechten van de voorganger uitoefenen, maar zal hij ook gehouden zijn om al diens verplichtingen na te leven. Als er dus op een schenking aan de voorganger een inbrengplicht rustte, dan zal de plaatsvervuller die verplichting moeten naleven. Bovendien zorgt die dubbele inbrengplicht er ook voor dat de wensen van de erflater zeker worden gerespecteerd. Anders zou de verwerpende erfgenaam de gelijkheid tussen de erfgenamen kunnen aantasten en dit buiten de wil van de erflater om.⁵⁶ Een schenking als voorschot op erfdeel verandert

⁵³ Oud art. 847 BW: “Giften en legaten aan de zoon van hem die ten tijde van het openvallen van de erfenis erfgerechtigd is, worden steeds geacht te zijn gedaan met vrijstelling van inbreng. De vader die tot de erfenis van de schenker komt, is niet gehouden die giften en legaten in te brengen.”

Oud art. 848 BW: “Eveneens is de zoon die uit eigen hoofde tot de erfenis van de schenker komt, niet gehouden de aan zijn vader gedane giften in te brengen, zelfs wanneer hij diens nalatenschap mocht aanvaard hebben; komt echter de zoon slechts bij plaatsvervulling op, dan moet hij het aan zijn vader geschonkene inbrengen, zelfs in geval hij diens nalatenschap mocht verworpen hebben.”

⁵⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 251.

⁵⁵ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 251.

⁵⁶ Amendement (M. Taelman) op het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het onbetamelijk gedrag van een begunstigde en teneinde plaatsvervulling van de verwerpende erfgenaam toe te laten, *Parl. St.* Senaat 2011-2012, nr. 5-550/3, 24-25 en K. BOONE, “Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling”, *Not.Fisc.M.* 2013, afl. 4, 114-115. In het amendement wordt een voorbeeld gegeven van de onbillijke situatie die zou ontstaan als er geen dubbele inbrengverplichting rustte op de plaatsvervuller. Een alleenstaande vader heeft twee dochters, A en B. Aan A geeft hij tijdens zijn leven 200 en aan B 100. Beide schenkingen zijn gedaan zonder vrijstelling van inbreng en zijn met andere woorden schenkingen als voorschot op erfdeel. Bij het overlijden van de vader blijkt er nog 600 aanwezig te zijn in diens vermogen. De boedel die moet verdeeld worden onder de twee dochters bedraagt dus 900 (200+100+600). Elke dochter heeft recht op een erfdeel van 450. A heeft reeds

door de verwerping immers in een schenking buiten erfdeel. Ze zal dus worden aangerekend op het beschikbaar deel en niet op het erfdeel van verwerper, dat nu toekomt aan diens plaatsvervuller. Diezelfde schenking gedaan aan een zuiver aanvaardende erfgenaam zal daarentegen nog steeds aangerekend worden op het erfdeel. Dit heeft tot gevolg dat de zuiver aanvaardende erfgenaam minder en de plaatsvervullende erfgenaam meer zal krijgen dan oorspronkelijk door de erflater voorzien was. Deze had immers enkel schenkingen zonder vrijstelling van inbreng gedaan met als bedoeling om de gelijkheid tussen zijn erfgenamen behouden.

De verplichting tot inbreng door de plaatsvervuller van de eigen schenkingen kan in tegenstelling tot het voorgaande dan weer wel tot ongelijke situaties leiden.⁵⁷ Stel dat een grootvader aan elk van zijn kleinkinderen eenzelfde schenking heeft gedaan zonder te specificeren of ze al dan niet buiten erfdeel is. Aangezien de kinderen normaal de kleinkinderen zullen uitsluiten van enig erfrecht, zijn die laatste principieel geen erfgenamen. Daardoor hebben ze principieel ook geen erfdeel en zijn de aan hen gedane schenkingen logischerwijze buiten erfdeel. Het kan echter zijn dat sommige van die kleinkinderen toch tot de nalatenschap komen door een verwerping en de daaropvolgende plaatsvervulling. Volgens artikel 847 zullen zij dan verplicht zijn om – naast de schenkingen aan hun rechtsvoorganger – ook hun eigen schenkingen in te brengen. Door de plaatsvervulling worden ze immers erfgenaam en schenkingen gegeven aan erfgenamen worden vermoed gedaan te zijn als voorschot op erfdeel. Zo zullen de plaatsvervullende kleinkinderen meer moeten inbrengen dan de ervende kinderen die uit eigen hoofde tot de nalatenschap komen. Niet alleen is dit resultaat onrechtvaardig, het strookt bovendien ook niet met het principe van de plaatsvervulling. Zoals gezegd treedt de plaatsvervuller in de rechten en verplichtingen van zijn voorganger. Hij komt dus niet in eigen graad maar wel in die van de verwerpende erfgenaam tot de nalatenschap. Indien de verwerpende erfgenaam de nalatenschap toch zou

200 van dat erfdeel op voorhand gekregen en B 100. Dit betekent dat A nog 250 en B nog 350 uit de nalatenschap zullen krijgen. Stel dat dochter A reeds overleden is op het tijdstip dat de nalatenschap van de vader openvalt en dat ze een zoon C heeft nagelaten. C zal dan via plaatsvervulling tot de nalatenschap van de (groot)vader komen. Als plaatsvervuller rust er op hem een dubbele inbrengverplichting: hij zal dus de schenking van 200 gedaan aan zijn moeder moeten inbrengen. Daardoor zal hij slechts 250 uit de nalatenschap van de (groot)vader krijgen en niet het volledige erfdeel van 450. B zal dan logischerwijze terug 350 krijgen. Stel vervolgens dat A niet overleden is maar de nalatenschap gewoon verwerpt. Zoon C zal dan terug via plaatsvervulling tot de nalatenschap komen. Rustte er geen dubbele inbrengverplichting op hem dan zou de schenking van 200 aan A er een worden buiten erfdeel. Dit zou betekenen dat ze moet aangerekend worden op het beschikbaar gedeelte van de boedel, hier 300 (1/3 van 900). De schenking past dan binnen het beschikbaar deel en zal dus niet moeten ingekort worden. Er blijft na afrek nog 700 over om te verdelen. B en C hebben dan elk recht op de helft van die 700. B heeft echter reeds 100 gekregen als voorschot op erfdeel waardoor ze slechts 250 zal krijgen uit de nalatenschap terwijl C met 350 aan de haal gaat. Door de verwerping van A en de toerekening op het beschikbaar deel verliest B dus 100. Dit was nochtans niet de bedoeling van de erflater.

⁵⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 253.

aanvaarden, dan moet hij de schenking gedaan aan zijn afstammelingen niet inbrengen. Met andere woorden: de verwerpende erfgenaam had geen verplichting om die schenkingen in te brengen. Als de plaatsvervuller alle rechten en plichten krijgt van zijn voorganger, dan zou het toch ook maar logisch zijn dat hij de rechten en plichten die niet aan die positie verbonden zijn, niet opgezadeld krijgt.⁵⁸ Was de plaatsvervuller enkel verplicht om de schenking van zijn voorganger in te brengen, dan deed die onbillijke situatie zich niet voor.

41. De erflater kan deze tekortkoming in de wetgeving natuurlijk makkelijk opvangen door de schenkingen aan zijn kleinkinderen met vrijstelling van inbreng te doen. Het probleem is echter dat dergelijke schenkingen niet worden vermoed. De wil van de schenker om buiten erfdeel te schenken moet ofwel uitdrukkelijk gesteld zijn ofwel uit omstandigheden kunnen worden afgeleid. Bepaalde rechtsleer probeert die vereiste te milderen door te stellen dat die wil voldoende geuit is wanneer de begiftigde op het moment van de schenking geen erfgenaam is.⁵⁹ Hoe dan ook, als het wel degelijk gaat om een schenking met vrijstelling van inbreng, dan zullen de plaatsvervullers enkel schenkingen gedaan aan hun ouder moeten inbrengen en bijgevolg geen nadeel leiden. Al kan het natuurlijk zijn dat de verwerpende ouder een schenking heeft gekregen die groter is dan het erfdeel. In zo'n geval zal de plaatsvervuller dan meer moeten inbrengen dan hij zelf uit de nalatenschap krijgt waardoor hij verlies zal leiden door de erfenis te aanvaarden als plaatsvervullende erfgenaam.⁶⁰

42. De wijze van inbreng verschilt per schenking. Schenkingen gedaan aan de plaatsvervullende erfgenaam zelf moeten volgens de gewone regels worden ingebracht: onroerende goederen in natura en roerende goederen in waarde. Schenkingen gedaan aan diegene wiens plaats de erfgenaam vervult, moeten dan weer steeds in waarde worden ingebracht (art. 847 BW).⁶¹

43. Uit het voorgaande blijkt dus dat een nalatenschap verwerpen grote nadelige gevolgen kan hebben voor de volgende generatie op wie een dubbele inbrengverplichting rust als zij de nalatenschap aanvaarden.⁶² Aangezien de plaatsvervullers instaan voor de inbreng van

⁵⁸ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 253.

⁵⁹ J. BAEL, "Erfrecht, schenkingen, testamenten en een aantal andere materies uit het familiaal vermogensrecht" in J. BAEL (ed.), *Rechtskroniek voor het Notariaat*, deel 22, Brugge, Die Keure, 2013, 26.

⁶⁰ R. BARBAIX, "Art. 845-848 BW" in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2013, 11.

⁶¹ De inbreng van een schenking in waarde zal in de toekomst mogelijks de regel worden. Zie Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER *et al*) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017, nr. 2282/001, 20.

⁶² Deze dubbele inbrengverplichting blijft trouwens behouden in het toekomstig recht. In het wetsvoorstel van K. GEENS tot wijziging van het erfrecht is het principe van de dubbele inbreng opnieuw terug te vinden. De tekst

schenken gedaan aan de verwerper, zal die verwerper zelf niet meer gehouden zijn tot enige inbreng of inkorting. Dit zal toch het geval zijn zolang de verwerper afstammelingen heeft die de verworpen nalatenschap alsnog aanvaarden. Zijn er evenwel geen plaatsvervullende afstammelingen, dan zal de verwerper zijn giften slechts mogen behouden in de mate dat ze het beschikbaar deel van de erfenis niet overschrijden (art. 848 BW). De reservataire erfgenamen zullen met andere woorden toch nog de inkorting kunnen eisen van die schenkingen.

4.3 De verwerping als onrechtstreekse schenking

44. Nu is vastgesteld wat er met schenkingen gebeurt indien de begunstigde erfgenaam de nalatenschap van de schenker verwerpt, rijst de vraag of de verwerping op zich een onrechtstreekse schenking kan uitmaken.

Een eerste stelling⁶³ beroept zich op het onderscheid tussen de abdicatieve verwerping en de verwerping *in favorem*. De verwerping maakt eigenlijk een verzaking uit, hetgeen een eenzijdige rechtshandeling is via dewelke iemand afstand doet van een welbepaald recht.⁶⁴ Principieel is zo'n verzaking abdicatief, wat wil zeggen dat de titularis van het recht afstand doet zonder rekening te houden met de gevolgen voor anderen. De eventuele verkrijgers van het recht bekomen dit dan op basis van de wet en niet door de wil van diegene die afstand doet. Maar op dat principe bestaat een uitzondering, met name wanneer de titularis van zijn rechten afstand doet met *animus donandi*. Er bestaat dan in hoofde van diegene die afstand doet de wil om een welbepaalde persoon te begunstigen. De verwerping *in favorem* is dus een rechtshandeling waarbij de verwerper de personen aanduidt die de begunstigten zijn van zijn verwerping. Hij bepaalt dus uitdrukkelijk aan wie zijn rechten op de nalatenschap moeten toekomen. Dit is mogelijk op basis van art. 780 BW dat bepaalt dat iemand zijn erfrechten kan overdragen, verkopen en wegschenken. Natuurlijk impliceert de schenking van erfrechten dat de verwerper eerst de nalatenschap aanvaard heeft. Het is immers enkel mogelijk om

van artikel 847 BW wordt wel lichtjes aangepast: de wetgever verduidelijkt dat de plaatsvervullende erfgenaam nog altijd de schenking van diegene wiens plaats hij vervult, moet inbrengen ook al heeft de erfgenaam diens nalatenschap verworpen. Zie Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER *et al*) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017, nr. 2282/001, 49.

⁶³ B. CARDOEN, "De verwerping van nalatenschap: verschillende vormen van verwerping – burgerrechtelijke en successierechtelijke gevolgen", *TFR* 2001-08, afl. 200, 406; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, VIII, 1945, 36; C. DE WULF, "Nieuwe bevoegdheden voor de notaris: de akten van aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving en van verwerping van nalatenschappen", *T.Not.* 2014, afl. 9, 513-515; F. TAINMONT, "Premier volet de la réforme du droit successoral. La loi du 10 décembre 2012 relative à l'indignité successorale, la résolution des donations, la déchéance des avantages matrimoniaux et la substitution", *RTDF* 2013, 670.

⁶⁴ H. CASMAN, "Actualia schenkingen", *NJW* 2011, afl. 248, 564.

rechten af te staan die je bezit, waardoor je dus eerst de nalatenschap moet aanvaarden vooraleer je uw rechten daarin kunt wegschenken. Dit alles betekent dat er sprake zal zijn van een onrechtstreekse schenking wanneer de verwerping gebeurd is met *animus donandi*.⁶⁵ Deze situatie brengt evenwel bepaalde fiscale gevolgen met zich mee. Aangezien de verwerper de nalatenschap eerst (stilzwijgend) aanvaard heeft, betekent dit dat hij ooit erfgenaam is geweest en dus successierechten zal verschuldigd zijn. En in hoofde van de begunstigen van de verwerping zal er dan weer sprake zijn van een schenking, hetgeen inhoud dat ze als begunstigen schenkingsrechten verschuldigd zijn.

Een tweede stelling⁶⁶ spreekt deze kwalificatie als onrechtstreekse schenking tegen. Door de wetswijziging van 2012 zullen de rechten van de verwerper in de nalatenschap eerst en vooral toekomen aan zijn afstammelingen. Deze *kunnen* dan via plaatsvervulling tot de nalatenschap komen maar daar zijn ze niet toe verplicht. Zij hebben immers de keuze om de nalatenschap te verwerpen, waardoor de begunstiging geen plaats heeft. Deze verwerping door de plaatsvervullers heeft geen enkele invloed op de geldigheid van de eerste verwerping van initiële erfgerechtigde. Bij een echte schenking is nochtans de aanvaarding vereist door de begunstigde vooraleer de schenking werkelijk tot stand kan komen. Uit het feit dat de verwerping van de nalatenschap door de afstammelingen van de verwerper geen invloed heeft op de geldigheid van de verwerping, leiden de auteurs af dat er geen sprake kan zijn van een onrechtstreekse schenking. De verwerping moet volgens hen dus gekwalificeerd worden als een louter abdicatieve handeling.

De auteurs uit de eerste stelling refutereren dit standpunt door te stellen dat die mogelijkheid tot verwerping door de afstammelingen geen afbreuk doet aan de *animus donandi* in hoofde van de verwerper. Stel dat de afstammelingen de nalatenschap toch aanvaarden, dan zal de aanwezigheid van die *animus donandi* ertoe leiden dat er wel degelijk sprake is van een onrechtstreekse schenking. Het abdicatieve karakter van een rechtshandeling vervalt met andere woorden dus wanneer de verzaking ingegeven is door het doel om te begiftigen.

⁶⁵ Er zal enkel sprake zijn van een onrechtstreekse schenking indien de rechten van rechtswege op grond van de wet toekomen aan de begunstigen en dus niet op basis van een uitdrukkelijke aanwijzing in de akte, zie M. PUELINCKX-COENE, F. BUYSENS en N. GEELHAND, “Overzicht van rechtspraak: giften (1993-1998)”, *TPR* 1999, 947. Gebeurt de toewijzing wel enkel op basis van de akte, dan gaat het eigenlijk om een afstand van rechten ten voordele van een derde. Er zal dan sprake zijn van een rechtstreekse schenking, waarop artikel 931 BW van toepassing is.

⁶⁶ K. BOONE, “Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling”, *Not.Fisc.M.* 2013, afl. 4, 113 ; K. WILLEMS en S. TAILLIEU, “De recente wijzigingen inzake de erfonwaardigheid, het verval van huwelijksvoordelen, de herroeping van giften wegens ondankbaarheid en de plaatsvervulling”, *T.Not.* 2013, afl. 10, 534-535 ; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, “Onwaardigheid, plaatsvervulling en huwelijksvoordelen”, *TEP* 2013, 49.

Het verschil tussen beide stellingen heeft daadwerkelijk een praktisch belang. Als er sprake zou zijn van een onrechtstreekse schenking, dan zullen de regels van inbreng en inkorting uitwerking hebben evenals die van registratie- en successierechten. Stel bijvoorbeeld dat na een generatiesprong de verwerpende ouder nog een kind verwekt. Dat kind heeft niet kunnen delen in de nalatenschap van de grootouder maar de broers en zussen hebben dit wel gedaan. Als het verkrijgen van die erfenis een schenking is, dan zal dat niet-begiftigde kind inbreng kunnen vorderen van zijn broers en zussen bij het overlijden van de ouder-verwerper. En zoals gezegd zullen de broers en zussen op die schenking als voorschot op erfdeel principieel ook nog eens schenkingsrechten verschuldigd zijn. Dit lijkt toch redelijk absurd, zeker rekening houdend met het feit dat de broers en zussen ook successierechten moeten betalen op hetgeen ze verkregen hebben uit de nalatenschap van de grootouder. Bovendien zal de verwerper op zijn beurt ook successierechten verschuldigd zijn vanwege de stilzwijgende aanvaarding van de nalatenschap waardoor het nut van een generatiesprong compleet teniet gedaan wordt.

45. Mijns inziens stemmen deze gevolgen niet overeen met de doelstelling van de wetgever bij het invoeren van de generatiesprong en is de verwerping sindsdien zeker een louter abdicatieve handeling. Door te oordelen dat de verwerping een onrechtstreekse schenking zou zijn wanneer er *animus donandi* voor handen is, wordt het nut van de generatiesprong ondergraven. En in de praktijk zal die wil om de eigen kinderen te begunstigen er meestal ook zijn, waardoor er vrijwel steeds sprake zou zijn van een onrechtstreekse schenking. Denk maar aan het verwerpen van een duidelijk positieve nalatenschap: welke andere beweegreden kan er zijn dan bevoordeling van de kinderen? Om dan te vermijden dat men successie- en schenkingsrechten zou moeten betalen, zou de verwerpende ouder in de akte van verwerping uitdrukkelijk moeten formuleren dat hij verwerpt om een andere reden dan de begunstiging van de eigen kinderen. Als de regels van inbreng en inkorting zouden blijven spelen, zou trouwens niet enkel het later geboren kind inbreng kunnen eisen maar ook het kind dat reeds leefde op het ogenblik van de verwerping maar dat de nalatenschap toch niet aanvaardde. Want ook dat kind is dan niet-begiftigd waardoor het inbreng zou mogen vorderen van de wel begunstigde kinderen, tenzij de verwerping van die nalatenschap door dat kind gekwalificeerd zou worden als een afstand van het recht om inbreng te mogen eisen.⁶⁷

⁶⁷ Zoals het geval is bij de toestemming van een erfgenaam met de vervreemding van een goed door de toekomstige erflater.

Zelfs als de kwalificatie van een verwerping als onrechtstreekse schenking mogelijk zou zijn, blijft het volgens mij nog steeds aan de inbreng- of inkorting eisende erfgenaam of de fiscus om dit aan te tonen. Principieel is de verwerping immers nog steeds een louter abdicatieve handeling waarop de verwerping *in favorem* slechts een uitzondering vormt en uitzonderingen moeten restrictief geïnterpreteerd worden. Bovendien heeft de wetswijziging van 2012 ervoor gezorgd dat verworpen nalatenschappen in de eerste plaats via plaatsvervulling toekomen aan de volgende generatie. Dit was anders in het oude recht waar er principieel aanwas bij de mede-erfgenamen van de verwerper was, zijnde de ooms en tantes. Om in die tijd de erfrechten te doen toekomen aan de kinderen moest de ouder hen uitdrukkelijk aanduiden als begunstigen van de verwerping waardoor er inderdaad sprake was van een schenking. Nu voorziet de wet echter van rechtswege de plaatsvervulling door de kinderen en is die uitdrukkelijke begunstiging niet meer nodig. Bijgevolg verkrijgen de kinderen de erfenis op basis van de wet en niet op basis van een schenking. Van een onrechtstreekse schenking kan er dus geen sprake meer zijn.

5 Bijdrage in de schulden van de nalatenschap

46. Buiten het realiseren van een generatiesprong is er nog een andere belangrijke reden om een nalatenschap te verwerpen, met name het vermijden dat men als erfgenaam zou moeten bijdragen in de schulden van de erfenis. De verwerping van de nalatenschap is natuurlijk wel steeds allesomvattend: de verwerpende erfgenaam zal dus nooit enig actiefbestanddeel krijgen uit het vermogen van de erflater.

Een aanvaarding onder het voorrecht van boedelbeschrijving lijkt dan op het eerste zicht beter aangezien de erfgenaam dan nooit meer in de schulden zal moeten bijdragen dan er activa in de nalatenschap zijn. Als die nalatenschap met andere woorden ontoereikend is om alle schulden te dragen, zal de erfgenaam uit eigen zak niets moeten bijbetalen. Maar zoals reeds vermeld ontsnapt de onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaardende erfgenaam hier niet aan de eventueel verschuldigde successierechten. Bij de verwerping bestaat dit risico niet.

In tegenstelling tot de andere erfkeuzes betekent een zuivere aanvaarding van de nalatenschap dan weer dat de erfgenaam met zijn gehele eigen vermogen zal instaan voor de schulden van de erfenis, zelfs *ultra vires*. Zijn er meerdere aanvaardende erfgenamen, dan zal ieder naar evenredigheid van zijn erfdeel moeten bijdragen in de betaling van de schulden (art. 870 BW). Door echter de nalatenschap te verwerpen, zal de verwerper geheel ontsnappen aan deze bijdrageplicht. Een erfgenaam die de nalatenschap verwerpt, wordt immers nooit geacht erfgenaam te zijn geweest (art. 785 BW). De verwerper zal dus geen enkel actiefbestanddeel uit de erfenis krijgen maar hij zal ook niet moeten bijdragen in de betaling van de schulden ervan.

De vraag rijst of dit beginsel wel absoluut is. Wanneer het gaat om de kosten van de laatste ziekte van de overledene en de begrafenis kosten zijn er bepaalde strekkingen in de rechtspraak en de rechtsleer die stellen dat verwerpende erfgenamen toch mee tot betaling zullen gehouden zijn. Een verwerping betekent bovendien ook niet dat de verwerpende erfgenaam niet langer tot betaling gehouden zal zijn van zijn eigen persoonlijke schulden, met inbegrip van die verschuldigd aan de overleden erflater.⁶⁸ En ten laatste bestaat er ook nog het risico dat de schuldeisers van de verwerpende erfgenaam zelf de verwerping niet-tegenwerpelijk laten verklaren wanneer deze ingegeven is door een bedrieglijk inzicht.

⁶⁸ J. DU MONGH, "Art. 785 BW" in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 4-5.

5.1 Kosten van de laatste ziekte

47. Als de erflater kort voor zijn overlijden nog medische kosten maakte en deze vervolgens bij leven niet betaalde, dan zullen die kosten onderdeel zijn van de schulden van de nalatenschap. De erfgenamen of algemene legatarissen zullen vervolgens de activa van de nalatenschap moeten gebruiken om die schulden af te lossen. Maar wat als de activa niet voldoende zijn en de nalatenschap dus deficitair is? Is er een zuiver aanvaardende erfgenaam, dan kunnen de schulden op diens eigen vermogen verhaald worden. Verwerpen echter alle erfgerechtigden de erfenis, dan lijken de medische kosten onbetaald te zullen blijven.

48. Er zijn bepaalde rechtsfiguren voor handen die aan de schuldeisers mogelijks een oplossing kunnen bieden voor dit probleem en waarvoor de verwerpende erfgenamen dus goed moeten opletten. Het eerste mogelijke reddingsmiddel is de onderhoudsverplichting tussen ouders en kinderen. Een andere uitweg zijn de hulpverplichtingen tussen echtgenoten en wettelijk samenwonende partners. Als laatste oplapmiddel kan de natuurlijke verbintenis aangehaald worden.

5.1.1 Onderhoudsverplichting

49. Op basis van artikel 203 BW zijn de ouders verplicht om in het levensonderhoud van hun kinderen te voorzien en op grond van artikel 205 BW zijn de kinderen dit eveneens verplicht ten opzichte van hun behoeftige ouders. Als de nalatenschap van de overledene deficitair en door alle erfgerechtigden verworpen is, dan lijkt het mogelijk om op basis van die artikelen de onderhoudsplichtige personen aan te kunnen spreken. De schuldeisers van de medische kosten zouden op basis van deze onderhoudsverplichting een zijdelingse vordering kunnen instellen tegen de onderhoudsplichtigen. In de meeste gevallen zullen dat de kinderen van de overledene zijn.

50. Oude rechtspraak⁶⁹ gebruikte deze gedachtegang inderdaad om de kosten van de laatste ziekte van de overledene te verhalen op de verwerpende erfgenamen. Er was dan ook weinig twijfel dat de kosten van de laatste ziekte vielen onder het toepassingsgebied van artikel 205 BW, met name alles wat noodzakelijk is om een menswaardig leven te leiden.⁷⁰ Natuurlijk

⁶⁹ Vred. Merkssem 15 juli 1999, *RW* 2000-2001, afl. 26, 991; Luik 10 januari 2002, *JLMB* 2002, afl. 23, 1011; Vred. Charleroi 20 april 2010, *T.Vred.* 2012, afl. 11, 630; S. BROUWERS, "Begraafkosten en kosten van de laatste ziekte of daar waar het erfenisrecht, het huwelijksvermogens-, het personen- en het verbintenisrecht elkaar ontmoeten", *AJT* 2001-2002, 778-780.

⁷⁰ Dit is meer dan louter hetgeen nodig is om in leven te blijven. Het omvat onder meer voeding, kleding, huisvesting, verwarming, redelijke ontspanning en ook medische verzorging. Zie G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 157 en M. GOEGEBUER, "In memoriam: de

kon zo'n verhaal slechts in ondergeschikte orde en dus pas als de nalatenschap ontoereikend en door alle erfgerechtigden verworpen was. Bovendien moesten ook de voorwaarden van de alimentatieverplichting op zich voldaan zijn. Dit betekende dat de erflater bij leven behoeftig moest zijn geweest en dat de kosten in verhouding moesten zijn tot de betalingscapaciteiten van de onderhoudsplichtige erfgenaam die de nalatenschap later zou verwerpen (art. 208 BW).⁷¹ Het was echter niet vanzelfsprekend dat die voorwaarden ook effectief vervuld waren. Het feit dat een erfgerechtigde de nalatenschap verworpen had, betekende immers niet dat die nalatenschap deficitair was.⁷² Er kon perfect een andere reden voor de verwerping zijn, zoals ruzie met de erflater. En een deficitaire nalatenschap betekende op haar beurt ook niet automatisch dat de overledene bij leven behoeftig was geweest.⁷³ Zo kon de overmatige schuldenlast van de overledene ontstaan zijn door diens uitzonderlijk uitgavenpatroon.

51. Het Hof van Cassatie heeft deze redenering echter afgewezen in haar arrest van 20 september 2013.⁷⁴ Zij is van oordeel dat het recht op levensonderhoud vervat in artikel 205 BW berust op de familiale solidariteit. Het recht is onlosmakelijk verbonden aan de persoon van de onderhoudsgerechtigde en alleen hij zelf kan de vordering tot alimentatie instellen. De advocaat-generaal verduidelijkt in zijn conclusies dat dit een gevolg is van artikel 1166 BW volgens hetwelk een schuldeiser de rechten van zijn schuldenaar niet kan uitoefenen wanneer die verbonden zijn aan diens persoon.⁷⁵ En de onderhoudsverplichting is wel degelijk gekoppeld aan de staat van de persoon aangezien het gaat over het recht op menswaardig bestaan. Een schuldeiser kan dus na het overlijden van zijn schuldenaar geen zijdelings beroep doen op de onderhoudsplicht in artikel 205 BW om zijn vordering betaald te zien. Deze redenering was reeds voor het arrest terug te vinden in oude rechtspraak, die destijds weliswaar tot de minderheid behoorde. Zo oordeelde het Hof van Beroep te Brussel al in 2005 dat de onderhoudsplicht een persoonlijk karakter had.⁷⁶ *In casu* had de overledene tijdens zijn

verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering" (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 214.

⁷¹ Vred. Merksem 15 juli 1999, *RW* 2000-2001, afl. 26, 992 en Brussel 9 maart 2005, *NJW* 2006, afl. 147, 656, noot G. VERSCHELDEN.

⁷² K. VANWINCKELEN, "Enkele beschouwingen over begrafeniskosten, kosten van de laatste ziekte, O.C.M.W.-dienstverlening en de verwerpende erfgenaam" (noot onder Vred. Merksem 15 juli 1999), *RW* 2000-2001, afl. 26, 994.

⁷³ Brussel 9 maart 2005, *NJW* 2006, afl. 147, 656, noot G. VERSCHELDEN; J. BEERNAERT, "Les frais de dernière maladie et les frais funéraires: une vie (alimentaire) après la mort?" (noot onder Luik 15 april 2013), *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 99.

⁷⁴ Cass. 20 september 2013, *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 93, noot J. BEERNAERT en *T.Fam.* 2015, afl. 8, 209, noot M. GOEGBUER.

⁷⁵ M. GOEGBUER, "In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering" (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 215.

⁷⁶ Brussel 9 maart 2005, *NJW* 2006, afl. 147, 656, noot G. VERSCHELDEN.

leven nooit alimentatie gevorderd van zijn kinderen en het Hof redeneerde dat een schuldeiser niet mocht vorderen wat de schuldenaar zelf niet had gevorderd.

52. Ook al schiep het Hof duidelijkheid over de vraag of de alimentatieplicht kan gebruikt worden om de kosten van de laatste ziekte te verhalen, ze liet na om te bepalen wat er nu juist moet begrepen worden onder de “kosten van de laatste ziekte”. Zo is het niet duidelijk of kosten die reeds jaren voor het overlijden gemaakt zijn ook onder die noemer vallen.⁷⁷ In de hypotheekwet krijgen de kosten van de laatste ziekte immers slechts een voorrecht op voorwaarde dat ze gemaakt zijn in het jaar voorafgaand aan het overlijden (art. 19, 3° Hyp.W.). Werkt die beperking door in de definitie van “kosten van de laatste ziekte” of niet? Deze vraag is volgens mij echter irrelevant geworden door het arrest. De onderhoudsplicht kan in het algemeen niet meer gebruikt worden om die kosten te verhalen, dus de vraag of ze al dan niet moeten ontstaan zijn in het jaar voor het overlijden stelt zich niet langer.

5.1.2 Schuld ten behoeve van de huishouding

53. Is de overleden patiënt getrouwd of wettelijk samenwonend, dan kunnen de schuldeisers het (huwelijks)vermogensrecht gebruiken om de kosten te verhalen op de partner van de overledene.⁷⁸

54. Alle echtgenoten zijn hoofdelijk gehouden tot de schulden die ten behoeve van de huishouding zijn gemaakt (art. 222, eerste lid BW) en dit ongeacht het huwelijksstelsel. Op de vraag of medische kosten ook onder dat begrip vallen, antwoordt de rechtspraak en rechtsleer positief.⁷⁹ Het principe is overigens van openbare orde: de langstlevende echtgenoot zal dus tot betaling gehouden blijven ook al verwerpt hij de nalatenschap.⁸⁰ Uitgezonderd van deze regeling zijn de kosten die buitensporig zijn gelet op de bestaansmiddelen van het gezin (art. 222, tweede lid BW).

⁷⁷ Als iemand aan een lang aanslepende en dodelijke ziekte lijdt, zijn kosten die in dat kader jaren voor het overlijden zijn gemaakt nog steeds kosten van de “laatste” ziekte.

⁷⁸ K. VANWINCKELEN, “Enkele beschouwingen over begrafeniskosten, kosten van de laatste ziekte, O.C.M.W.-dienstverlening en de verwerpende erfgenaam” (noot onder Vred. Merkssem 15 juli 1999), *RW* 2000-2001, afl. 26, 994; J. DU MONGH en C. DECLERCK, “Art. 785 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 8; M. GOEGEBUER, “In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering” (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 212.

⁷⁹ Bergen 21 maart 1989, *Rev.not.b.* 1989, 533; Rb. Brussel 26 maart 1993, *JLMB* 1994, 1181; K. VANWINCKELEN, “Enkele beschouwingen over begrafeniskosten, kosten van de laatste ziekte, O.C.M.W.-dienstverlening en de verwerpende erfgenaam” (noot onder Vred. Merkssem 15 juli 1999), *RW* 2000-2001, afl. 26, 994; M. GOEGEBUER, “In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering” (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 212.

⁸⁰ Vred. Gent 13 april 1987, *T.Vred.* 1987, 229 en J. DU MONGH en C. DECLERCK, “Art. 785 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 8.

55. Voor de echtgenoten die getrouwd zijn onder het wettelijk stelsel is er ook nog het artikel 1408, *in fine* BW. Volgens dit artikel worden de schulden waarvan niet bewezen is dat ze eigen zijn geacht gemeenschappelijk te zijn. Iedere echtgenoot staat voor die gemeenschappelijke schulden ook met zijn eigen vermogen in (art. 1414, eerste lid BW). Hieruit volgt dat de langstlevende echtgenoot nog steeds aansprakelijk zal zijn voor de medische kosten van de overleden partner, ook al heeft men diens nalatenschap verworpen. De langstlevende zal overigens nog steeds tot betaling van die kosten gehouden zijn, zelfs al leefden de echtgenoten reeds geruime tijd feitelijk gescheiden.⁸¹ Ook hier is er een uitzondering voor kosten die buitensporig zijn.

56. Wettelijk samenwonenden hebben dezelfde hoofdelijke aansprakelijkheid voor kosten die ten behoeve van het samenleven zijn gemaakt en dit op grond van artikel 1477, §4 BW. Buitensporige kosten zijn eveneens uitgezonderd.

5.1.3 Natuurlijke verbintenis

57. Tussen feitelijk samenwonenden bestaat er geen wettelijke onderhoudsverplichting. Schuldeisers van de overleden partner hebben dus geen mogelijkheid om de langstlevende aan te spreken als de nalatenschap ontoereikend is om de kosten te betalen en als er geen (solvabele) zuiver aanvaardende erfgenaam voor handen is. Sommige rechtspraak probeert om in dergelijke gevallen de rechtsfiguur van de natuurlijke verbintenis te gebruiken in de hoop toch de langstlevende partner te kunnen aanspreken.⁸² Er moet dan sprake zijn van een samenlevingsrelatie die een zekere stabiliteit vertoont waaruit een natuurlijke verbintenis tot levensonderhoud voortvloeit ten opzicht van de economisch zwakkere partner.⁸³ Maar zelfs al zou er sprake zijn van zo'n natuurlijke verbintenis tussen feitelijk samenwonenden, dan nog kan die eenvoudigweg niet afgedwongen worden. Slechts de vrijwillige uitvoering ervan kan ervoor zorgen dat ze afdwingbaar wordt. Zolang die vrijwillige uitvoering zich niet voordoet, zal de schuldeiser geen betaling kunnen eisen van de overlevende partner.

58. Andere mogelijke verhaalsgronden voor de schuldeisers zijn moeilijk te vinden:

- Verrijking zonder oorzaak zal hier geen soelaas bieden. Een van de voorwaarden is immers dat er geen juridische oorzaak mag zijn voor de vermogensverschuiving. Bij

⁸¹ Cass. 20 maart 1997, *T.Not.* 1998, 146.

⁸² Luik 20 juni 1990, *JLMB* 1991, 157; Rb. Gent 7 maart 1990, *TGR* 1990, 88; Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-1993, 130 met noot J. ROODHOOF; J. ROODHOOF, "Onderhoudsrecht en concubinaat" in P. SENAËVE, *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 117.

⁸³ Rb. Brugge 16 januari 1996, *T.Not.* 1996, 221.

kosten van de laatste ziekte is er juist wel een juridische oorzaak: een overeenkomst tussen de verrijkte overledene en de zorgverlener.⁸⁴

- Zaakwaarneming vereist dat iemand puur vrijwillig andermans zaken gaat bewaren zonder dat hij daartoe wettelijk of contractueel verplicht is. Maar kosten van de laatste ziekte zijn juist wel gebaseerd op een contract: tussen de overledene en de zorgverlener.⁸⁵
- Er is ook geprobeerd om de kosten via een zorgezegde extrapatrimoniale verwantschapsplicht te verhalen op de nabestaanden.⁸⁶ Op basis van de nauwe verwantschapsband met de overledene zouden sommige nabestaanden een morele plicht hebben om die kosten te dragen. Er is voor deze theorie echter geen wettelijke grondslag. Hoogstens zou er hier sprake kunnen zijn van een natuurlijke verbintenis, iets wat zoals gezegd niet afgedwongen kan worden zonder vrijwillige uitvoering.
- Tussenkost van het OCMW kan wel een oplossing bieden. Als de erflater reeds tijdens zijn leven beroep heeft gedaan op het OCMW om de ziektekosten te dekken, dan zal het OCMW de kosten van de laatste ziekte dragen. Op basis van de artikelen 97 tot 104 OCWM-wet⁸⁷ heeft het OCMW vervolgens een eigen wettelijk verhaalsrecht op de onderhoudsplichtigen van de (overleden) steuntrekker. Dus zelfs al verwerpen die onderhoudsplichtige erfgenamen de nalatenschap van de overledene, ze zullen nog steeds geconfronteerd kunnen worden met een vordering van het OCMW.

5.2 Begraveniskosten

59. Net zoals de kosten van de laatste ziekte zijn begraveniskosten schulden van de nalatenschap. Dit betekent dat verwerpende erfgenamen principieel niet verplicht zullen zijn om in de betaling ervan bij te dragen. Maar net zoals bij de kosten van de laatste ziekte, hebben de rechtspraak en rechtsleer toch gezocht naar verschillende manieren om de verwerpende erfgenamen alsnog tot betaling te verplichten. De rechtsgronden voor de

⁸⁴ M. GOEGEBUER, “In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering” (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 216.

⁸⁵ M. GOEGEBUER, “In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering” (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 216.

⁸⁶ Rb. Bergen 13 maart 2001, *JLMB* 2001, 1.353; Vred. Leuze 8 mei 2000, *JLMB* 2003, 431; Rb. Brugge 16 januari 1996, *T.Not.* 1996, 221; L. RAUCENT, *Les successions*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 1987, 276; P. DELNOY, *Répertoire notarial*, III/2, *L’option héréditaire*, Brussel, Larcier, 1994, 189; F. TAINMONT, “La prise en charge des frais de funérailles en cas de renonciation à la succession” (noot onder Vred. Sint-Joost-ten-Noode 29 juni 2000), *RTDF* 2001, 393; J. DU MONGH en C. DECLERCK, “Art. 785 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 7.

⁸⁷ Organieke wet 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS* 5 augustus 1976, 9.876.

verhaalsmogelijkheid op de verwerpende erfgenaam zijn dezelfde als deze hierboven bespreken bij de behandeling van de kosten van de laatste ziekte, met uitzondering van die voor de langstlevende partner. Het is echter niet mogelijk om overal een analoge redenering toe te passen.

60. Toen de rechtspraak en de rechtsleer de onderhoudsplicht nog aanvaardden als een geldige rechtsgrond was het eigenlijk al moeilijk om de begrafeniskosten op een dergelijke manier te verhalen. In tegenstelling tot de kosten van de laatste ziekte waren de begrafeniskosten immers pas gemaakt nadat de erflater reeds overleden was. De onderhoudsplicht had enkel het doel om een menswaardig leven te garanderen. Aangezien de erflater echter niet langer in leven was op het moment dat de begrafeniskosten gemaakt werden, konden die kosten niet echt hebben bijgedragen tot het menswaardig leven van de overledene. Sommige rechtspraak wees dus toen al de mogelijkheid tot verhaal op basis van de onderhoudsplicht af.⁸⁸ Maar andere rechtspraak aanvaardde dan weer wel dat begrafeniskosten vielen onder het recht op een menswaardig bestaan. Volgens hen waren onderhoudsplichtigen bijgevolg niet ontslagen van een bijdrageplicht.⁸⁹ Aan deze discussie is er sinds het reeds hoger aangehaalde arrest van het Hof van Cassatie echter een einde gekomen. Het is nu volkomen onmogelijk om beroep te doen op de onderhoudsplicht via een zijdelingse vordering. Het arrest ging weliswaar over de kosten van de laatste ziekte maar gezien de algemene formulering van het verbod om zijdelings de onderhoudsplichtigen aan te spreken, lijkt het logisch om deze rechtspraak ook door te trekken naar de discussie over begrafeniskosten. Moderne rechtspraak wijst dan ook iedere vordering tot bijdrage in de kosten op basis van die onderhoudsplicht af.⁹⁰

61. Bij de begrafeniskosten kan het verder ook voorkomen dat ze gemaakt zijn door de verwerpende erfgenaam zelf. Deze kan immers de overeenkomst met de begrafenisondernemer gesloten hebben. In deze situatie zal de verwerper zelf de contractpartij van de schuldeiser zijn waardoor hij contractueel zal kunnen worden aangesproken als hij niet vrijwillig zou betalen. Maar begrafeniskosten zijn nog steeds een last van de nalatenschap en dergelijke lasten moeten daar alle erfgenamen evenredig gedragen worden (art. 873 BW). De verwerpende erfgenaam zal dus de overige erfgerechtigden kunnen aanspreken tot betaling van hun deel.⁹¹ De verwerpende erfgenaam zal hier wel moeten opletten dat hij niet per

⁸⁸ Luik 15 april 2013, *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 95, noot J. BEERNAERT.

⁸⁹ Brussel 6 februari 1997, *JLMB* 1998, 1.200, noot Y.-H. LELEU; Bergen 16 december 1997, *TBBR* 1999, 264; Vred. Oostende 17 juli 1998, *AJT* 1998-1999, 592.

⁹⁰ Antwerpen 23 maart 2016, *T.Not.* 2017, afl. 2, 166, noot A. VAN DEN BOSSCHE.

⁹¹ J. DU MONGH en C. DECLERCK, "Art. 785 BW" in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 5-6.

ongeluk de nalatenschap stilzwijgend aanvaardt. Hij laat zich hier immers in met een schuld van de nalatenschap. Volgens de rechtspraak moet de verwerper echter niet al te veel schrik hebben: het maken van begrafenis kosten is slechts een daad van voorlopig beheer en leidt doorgaans niet tot een aanvaarding.⁹² Het feit dat dit slechts een daad van voorlopig beheer is, wil ook zeggen dat de verwerper de door hem gemaakte kosten kan terugvorderen van de (verworpen) nalatenschap. De enige voorwaarde hiervoor is wel dat de gemaakte kosten in verhouding moeten zijn tot de levensstandaard en het vermogen van de erflater.⁹³

5.3 Juridisch vacuüm

62. Het is pijnlijk duidelijk dat wat de kosten van de laatste ziekte en de begrafenis betreft de schuldeisers zich in een juridisch vacuüm bevinden. De rechtspraak laat niet meer toe om de onderhoudsplicht te gebruiken als een rechtsgrond voor de vordering tegen de verwerpende erfgenamen. Rechtsfiguren zoals de verrijking zonder oorzaak en de natuurlijke verbintenis bieden verder slechts een rechtsonzekere oplossing voor het probleem. Er is wel nog de mogelijkheid om de langstlevende echtgenoot of wettelijk samenwonende partner aan te spreken maar dat gaat enkel voor de medische kosten. Ten slotte is er ook nog het OCMW dat een eigen wettelijk verhaalsrecht heeft op de onderhoudsplichtigen en dus een ultiem reddingsmiddel vormt. Maar het OCMW zal echter niet altijd kunnen tussenkomen waardoor het een onbestendige omweg is en blijft.

63. Wetgevend optreden om deze rechtsonzekerheid te verhelpen, lijkt aangewezen. Of toch niet? Zoals uit het voorgaande blijkt, proberen schuldeisers tegenwoordig op allerlei manieren om de werking van de verwerping te doorbreken. Door een verhaalsrecht op de verwerpende erfgenaam wettelijk te verankeren, zou het wel ten eerste mogelijk zijn om het huidig kluwen aan vorderingsmogelijkheden te ontwarren. Het zou echter ten tweede ook toelaten om dat verhaalsrecht tezelfdertijd te beperken. Ten derde zou een rechtstreekse vordering voor de schuldeisers ook veel voordeliger zijn dan een zijdelingse. Bij een zijdelingse vordering komt de opbrengst namelijk terecht in het vermogen van de schuldenaar waardoor ook andere schuldeisers er aan kunnen. Niets dan voordelen, toch? Bij nader inzicht lijkt het mij toch niet zo evident te zijn aangezien het eigenlijke doel van de verwerping zo doorbroken wordt: het beschermen van de erfgenamen tegen een tsunami aan schulden uit de nalatenschap. Als de overleden erflater reeds onvermogen was, is de kans groot dat diens erfgenamen eveneens financieel aan de grond zitten. Om dan ten opzichte van die erfgenamen de werking van de

⁹² Rb. Mechelen 17 maart 1989, *TBBR* 1990, 243.

⁹³ Kh. Antwerpen 10 maart 1928, *Rev.faiil.* 1929, 341.

verwerping teniet te doen, zou hen alleen maar dieper in de schuldenlast drukken. Dit strookt niet met mijn rechtvaardigheidsgevoel. Al kan de omgekeerde situatie natuurlijk ook voorkomen, met name die waarin de erfgenamen wel vermogend genoeg zijn om de schulden van de nalatenschap te dragen. In zo'n geval lijkt het toch eerlijk te zijn om de schuldeisers een verhaalsrecht te geven. Het vermogend zijn van de verwerpende erfgenamen is echter een puur feitelijk gegeven en dat onderscheid haarfijn weergeven in een wettelijke bepaling lijkt uiterst moeilijk. De wetgever zou bijvoorbeeld kunnen bepalen dat de verwerpende erfgenamen enkel tot bijdrage verplicht zijn als er geen andere schuldenaren zijn en slechts in verhouding tot hun eigen bestaansmiddelen. Maar iemand die per maand slechts twintig euro overhoudt, zal met zo'n bepaling niet geholpen zijn. Bovendien rijst ook de vraag welke schuldeisers van dat verhaalsrecht zouden moeten kunnen genieten: slechts die van de medische en begrafeniskosten, of ook alle andere schulden?

Uiteindelijk komt mijns inziens dit alles neer op een belangenafweging tussen de schuldeisers en de verwerpende erfgenamen. Weegt het belang van de schuldeisers om hun vorderingen betaald te zien meer door dan het belang van de onvermogene erfgenamen om bijkomende schulden te vermijden? Ik meen van niet. Het zal voor de erfgenamen meestal zwaarder zijn om die extra schulden nog te moeten dragen dan het voor de schuldeisers zal zijn om een welbepaalde factuur niet betaald te zien.

5.4 Actio Pauliana voor de schuldeisers van de verwerpende erfgenaam

64. Op basis van artikel 788 BW hebben de schuldeisers van de verwerpende erfgenaam de mogelijkheid om die verwerping niet-tegenwerpelijk te doen verklaren. Door de niet-tegenwerpelijkheid van de verwerping zullen die schuldeisers zich toch kunnen verhalen op de goederen van de nalatenschap. Deze bepaling wil voorkomen dat onvermogene erfgenamen een positieve nalatenschap zouden verwerpen louter en alleen om hun eigen schuldeisers uit te sluiten van enig verhaal op de boedel.

65. Er kan in deze materie verwarring optreden over de verschillende vorderingsmogelijkheden van de verschillende soorten schuldeisers die bij een nalatenschap betrokken zijn:

- Artikel 788 BW heeft enkel betrekking op de schuldeisers van de verwerpende erfgenaam zelf en dus niet op die van de nalatenschap.
- De schuldeisers van de nalatenschap kunnen bijgevolg niet vorderen dat de verwerping ten opzichte van hen niet-tegenwerpelijk wordt verklaard. Dat zou

nochtans voordelig kunnen zijn wanneer de nalatenschap deficitair is en de verwerpende erfgenaam zeer vermogend is. Maar dus een verhaal op de verwerper kan principieel niet, tenzij het gaat om kosten van de laatste ziekte en de begrafenis zoals hoger uiteengezet. Wat de schuldeisers wel kunnen doen, is bewijzen dat de verwerper eigenlijk een daad van (stilzwijgende) aanvaarding heeft gesteld. Dan wordt de verwerping immers omgezet in een aanvaarding. Dit echter onder het voorbehoud dat de nalatenschap ondertussen nog niet door andere erfgenamen aanvaard is (art. 790 BW).

Wat de schuldeisers van de nalatenschap ook kunnen vorderen, is een scheiding tussen de vermogens van de aanvaardende erfgenamen en van de erflater (art. 878 BW).⁹⁴ Deze bepaling zinspeelt op de omgekeerde situatie van artikel 788, met name die waarin de onvermogene erfgenaam de nalatenschap wel zuiver aanvaardt. In dat geval kunnen de schuldeisers van die erfgenaam zich storten op het actief van de nalatenschap. Dan bestaat natuurlijk het risico dat er geen voldoende middelen meer voor handen zouden zijn om ook de schuldeisers van de nalatenschap te betalen. Om deze benadeling te voorkomen, kunnen de schuldeisers van de nalatenschap dus de scheiding van de boedels vorderen.

- De eventuele curator van de nalatenschap is noch een schuldeiser van de nalatenschap, noch een schuldeiser van de erfgenamen. Als de nalatenschap deficitair is en alle erfgenamen de nalatenschap verwerpen, blijft hij dus ogenschijnlijk onbetaald achter. Maar de rechtspraak aanvaardt in deze situatie dat de curator beroep kan doen op het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* als de erfgenamen bedrieglijk de nalatenschap verworpen hebben.⁹⁵ Zo wordt de verwerping toch niet-tegenwerpelijkt ten opzichte van de curator waardoor hij zijn kosten wel kan verhalen op het vermogen van de erfgenamen.

Nu het duidelijk is welke situaties artikel 788 BW wel en niet regelt, is het tijd om te kijken naar de verschillende gevolgen ervan.

5.4.1 Ten aanzien van de persoonlijke schuldeiser van de erfgenaam

66. De vordering van de schuldeiser die een verwerping niet-tegenwerpelijkt wil laten verklaren, moet voldoen aan enkele voorwaarden:

⁹⁴ C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS, “Verwerpen van de nalatenschap” in *Leuvense notariële geschriften*, Gent, Larcier, 2010, 243-247.

⁹⁵ Gent 28 mei 2015, *T.Not.* 2015, 716; B. VAN DEN HOUTE, “Verwerping nalatenschap – bevoegdheid curator”, *TEP* 2016, afl. 3, 355-356. . Deze stelling was reeds terug te vinden in de rechtspraak van het Franse Hof van Cassatie: Cass. fr. 4 december 1990, *Bull.*, I, nr. 278.

- Zijn schuldvordering moet zeker, vaststaand en opeisbaar zijn op het moment van de verwerping⁹⁶;
- De verwerping moet de schuldeiser benadeeld hebben doordat deze de insolventie van de erfgenaam consolideert⁹⁷;
- De verwerpende erfgenaam moet met bedrieglijk opzet de nalatenschap verworpen hebben en de verwerping moet bijgevolg een abnormale erfkeuze zijn.⁹⁸

Slaagt de schuldeiser er in om deze voorwaarden te bewijzen dan zal de verwerping aan hem niet-tegenwerpelijk zijn. De tekst van artikel 788 is op dit vlak misleidend doordat het spreekt over de aanvaarding van de nalatenschap door de schuldeiser en de vernietiging van de verwerping. De Pauliaanse vordering die artikel 788 is, leidt echter niet tot de nietigheid van de verwerping: deze blijft nog bestaan ten aanzien van de overige schuldeisers en de mede-erfgenamen. Enkel tegenover de schuldeiser die de vordering heeft ingesteld, zal de verwerping geen effect meer hebben.⁹⁹ Verder beschikt een schuldeiser niet over de vereiste hoedanigheid om een nalatenschap te aanvaarden.¹⁰⁰ Dit betekent dat hij niet *in natura* een aanspraak kan maken op de goederen van de erfenis. Hij zal enkel beslag kunnen leggen op de goederen die eerst in het erfdeel van de verwerper zaten maar die na de verwerping aangewassen zijn bij de overige erfgenamen.¹⁰¹ Dit impliceert dat aan het beslag een fictieve vereffening-verdeling van de nalatenschap moet vooraf gegaan zijn om te weten op welke goederen het beslag juist kan gelegd worden.¹⁰² Na het beslag op die goederen zal de schuldeiser deze te gelde kunnen maken en met de opbrengst daarvan zal hij zijn schuldvordering kunnen voldoen. De overige schuldeisers zullen geen aanspraak kunnen maken op een deel van die opbrengst aangezien ten opzichte van hen de verwerping nog steeds bestaat.

⁹⁶ Rb. Antwerpen 18 juni 1991, *T.Not.* 1991, 336; Rb. Neufchâteau 7 februari 1996, *RRD* 1996, 257; J. DU MONGH en C. DECLERCK, “Art. 788 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 3. Schuldeisers die pas na de verwerping met de erfgenaam een overeenkomst hebben gesloten, kunnen zich normaal gezien niet meer beroepen op artikel 788 BW. Zij hebben immers gehandeld met de wetenschap dat de erfgenaam reeds de nalatenschap verworpen had. Uitzondering hierop is de situatie waarin de schuldeiser kan aantonen dat de erfgenaam reeds bij de verwerping kennis had van de toekomstige schulden en dat hij om zijn toekomstige schuldeisers te benadelen de nalatenschap verworpen heeft.

⁹⁷ Rb. Antwerpen 18 juni 1991, *T.Not.* 1991, 336; Rb. Neufchâteau 7 februari 1996, *RRD* 1996, 257.

⁹⁸ Cass. 19 februari 2015, *JLMB* 2015, afl. 17, 786, noot P. MOREAU.

⁹⁹ Artikel 788 BW is dan ook een bijzonder toepassing van artikel 1167 BW. Zie H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, 579.

¹⁰⁰ M. MASSCHELEIN, “Gevolgen van de bedrieglijke verwerping in het kader van een collectieve schuldenregeling” (noot onder Rb. Gent 21 juni 2011), *TBBR* 2016, afl. 6, 241.

¹⁰¹ M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE en N. GEELHAND, “Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1988-1995)”, *TPR* 1997, 224-225.

¹⁰² Rb. Gent 21 juni 2011, *T.Not.* 2011, afl. 7, 417 en G. VANDENBERGHE, “De schuldeisers van de verwerpende erfgenaam” (noot onder Rb. Hasselt 27 februari 1995), *Not.Fisc.M.* 1996, 27.

5.4.2 Ten aanzien van de overige erfgenamen

67. Door de verwerping van de nalatenschap zien de overige erfgenamen hun erfdeel uitgebreid. Maar de schuldeisers die zich succesvol op artikel 788 BW kunnen beroepen, zullen zich op die aangewassen goederen kunnen storten.¹⁰³ Dit ondanks het feit dat die goederen door de verwerping eigendom zijn geworden van de mede-erfgenamen. Deze leiden met andere woorden schade. Een succesvolle vordering op basis van artikel 788 heeft immers niet tot gevolg dat de mede-erfgenamen niet langer eigenaar zijn van de aangewassen goederen. Ten aanzien van hen blijft de verwerping dan ook bestaan. Vervolgens rijst hier de vraag of de mede-erfgenamen regres kunnen uitoefenen op de verwerpende erfgenaam. In een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Gent oordeelde de rechter alleszins van wel.¹⁰⁴ De mede-erfgenamen hebben met hun eigen vermogen moeten instaan voor de betaling van de schulden van een derde, met name de verwerper. Volgens de rechter beschikken de mede-erfgenamen op basis van de wettelijke indeplaatsstelling over een verhaalsrecht op de verwerper (art. 1236 en 1251, 3° BW). Dit betekent wel dat er voorwaarden verbonden zijn aan dat verhaalsrecht: de mede-erfgenamen moeten voor rekening van de verwerper tot betaling gehouden zijn en moeten er belang bij hebben om die schuld te voldoen. De toepassing van artikel 788 zorgt er evenwel voor dat aan deze voorwaarden quasi steeds voldaan zal zijn: de mede-erfgenamen staan zoals gezegd met hun eigen vermogen in voor de betaling van een vordering op de verwerpende erfgenaam.

68. In de rechtsleer worden er nog andere rechtsgronden naar voren geschoven om het verhaalsrecht van de mede-erfgenamen te rechtvaardigen:

- Verrijking zonder oorzaak.¹⁰⁵
- Zaakwaarneming.¹⁰⁶
- Buitencontractuele aansprakelijkheid¹⁰⁷: door de fout van de verwerper (de bedrieglijke verwerping) hebben de aanvaardende erfgenamen schade geleden. Bijgevolg zal de verwerper die schade moeten vergoeden, met name alle kosten die ten laste van de aanvaardende erfgenamen ten laste zijn gelegd.

¹⁰³ Maar ook niet meer dan dat. Het oorspronkelijk erfdeel van de erfgenaam – zoals het was voor de verwerping – moet onaangeroerd blijven. Zie M. MASSCHELEIN, “Gevolgen van de bedrieglijke verwerping in het kader van een collectieve schuldenregeling” (noot onder Rb. Gent 21 juni 2011), *TBBR* 2016, afl. 6, 241.

¹⁰⁴ Rb. Gent 21 juni 2011, *T.Not.* 2011, afl. 7, 421.

¹⁰⁵ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, nr. 778; P. DELNOY, *Répertoire notarial*, III/2, *L’option héréditaire*, Brussel, Larcier, 1994, 209.

¹⁰⁶ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, nr. 778; P. DELNOY, *Répertoire notarial*, III/2, *L’option héréditaire*, Brussel, Larcier, 1994, 209.

¹⁰⁷ M. MASSCHELEIN, “Gevolgen van de bedrieglijke verwerping in het kader van een collectieve schuldenregeling” (noot onder Rb. Gent 21 juni 2011), *TBBR* 2016, afl. 6, 242.

6 Levensverzekeringen

69. Als laatste onderdeel van deze verhandeling komen de levensverzekeringen aan bod. Deze kunnen immers een enorme impact hebben op het maken van de erfkeuze. Als een erfgenaam de begunstigde is van zo'n levensverzekering kan hij per slot van rekening de nalatenschap van de verzekeringnemer verwerpen en tegelijkertijd toch een aanzienlijk deel van diens vermogen krijgen. De uitkering in het kader van de levensverzekering staat dan ook compleet los van de nalatenschap. De begunstigde krijgt die uitkering namelijk op basis van de overeenkomst tussen de (overleden) verzekeringnemer en de verzekeraar, waardoor er sprake is van een beding ten behoeve van een derde.¹⁰⁸ Het erfrecht heeft dus principieel geen vat op die vermogensoverdracht. De begunstigde erfgenaam zal dus niet verplicht zijn om in de schulden van de nalatenschap bij te dragen, om zijn uitkering te delen met de overige niet-begunstigde erfgenamen, en om successierechten te betalen. Als er trouwens meerdere begunstigten zijn, dan komt de uitgekeerde prestaties aan elk van hen toe in gelijke delen. Er zal dus geen verdeling zijn overeenkomstig de erfdelen van de erfgenamen. De levensverzekering lijkt dus een wondermiddel om alle hinderpalen van het erfrecht – zoals de reserve – te omzeilen maar toch zijn er heel veel valkuilen.

6.1 Aanduiding van de begunstigde

70. De verzekeringnemer zal heel aandachtig moeten zijn bij het aanduiden van de begunstigde van zijn levensverzekering wil hij de beoogde rechtsgevolgen ook effectief verwezenlijken:¹⁰⁹

- Heeft hij zo'n aanduiding nagelaten en is er dus geen begunstigde aangewezen, dan zal de verzekeringsprestatie toekomen aan de nalatenschap van de verzekeringnemer (art. 170 W.Verz.). De uitkering zal zo toch de principes van het erfrecht moeten ondergaan.
- De verzekeringnemer kan natuurlijk ook uitdrukkelijk zijn nalatenschap aanduiden als begunstigde, waardoor de uitkering logischerwijze onder het erfrecht zal vallen.
- Heeft de verzekeringnemer zijn “wettelijke erfgenamen” aangeduid als de begunstigten van de verzekering, dan zal de verzekeringsprestatie nog steeds

¹⁰⁸C. DE WULF, “Levensverzekeringen en giften – twee verschillende rechtsfiguren op elkaar af te stemmen”, *T.Not.* 2006, 562; K. BOONE, “De aanduiding van de “wettelijke erfgenamen” als de begunstigten van een levensverzekering : concrete gevolgen van de wet van 13 januari 2012 tot invoering van artikel 110/1 in de Landverzekeringwet”, *Not.Fisc.M.* 2012, 142.

¹⁰⁹K. BOONE, “De aanduiding van de “wettelijke erfgenamen” als de begunstigten van een levensverzekering : concrete gevolgen van de wet van 13 januari 2012 tot invoering van artikel 110/1 in de Landverzekeringwet”, *Not.Fisc.M.* 2012, 142-149.

verschuldigd zijn aan de nalatenschap (art. 174 W.Verz.). Dit omdat het een generieke aanduiding is die voor de wetswijziging in 2012 tot vele problemen leidde. De begunstiging van de “wettelijke erfgenamen” was een standaardclausule die vele mensen in hun contract hadden staan, vaak zonder dat te weten. Als die mensen hun nalatenschap wilden toebedelen aan andere dan de wettelijke erfgenamen, dan negeerde de levensverzekering die wil. Door de wetswijziging is deze problematiek van de baan. De verzekeringsprestatie komt toe aan de nalatenschap zodat een eventueel testament van de overleden verzekeringnemer toch een invloed heeft op de toebedeling van de uitkering. De wetswijziging heeft ook nog een ander voordeel: om vanaf nu een deel van de uitkering te kunnen krijgen, zullen de wettelijke erfgenamen verplicht zijn om eerst de nalatenschap te aanvaarden.¹¹⁰ Hierdoor zullen ze dus wel verplicht zijn om bij te dragen in de schulden van de nalatenschap en zal de verdeling van de uitkering proportioneel zijn aan de erfdelen van de erfgenamen.

- Pas als de begunstiging bij naam gebeurd is of met een andere generieke aanduiding dan de “wettelijke erfgenamen”, zal de uitkering niet aan het erfrecht onderworpen zijn. Een begunstiging van bijvoorbeeld “de kinderen” ontsnapt dus aan artikel 174 W.Verz.

6.2 De levensverzekering als onrechtstreekse schenking

71. De begunstiging via een levensverzekering kan een onrechtstreekse schenking uitmaken wanneer die gebeurd is met *animus donandi*. Deze kwalificatie als schenking wordt wel niet vermoed.¹¹¹ Zo zal er geen sprake zijn van een schenking als de levensverzekering gekoppeld is aan een hypothecair krediet en de schuldeiser de begunstigde. De levensverzekering zal evenmin een schenking zijn wanneer ze voortvloeit uit een natuurlijke verbintenis of een verzorgingsverplichting.¹¹² In die gevallen bestaat immers het verzekeringselement van de levensverzekering nog: de indekking tegen een bepaald risico, zoals het verlies van inkomen. Er zal hier geen sprake zijn van enige *animus donandi*.¹¹³

¹¹⁰ K. BOONE, “De aanduiding van de “wettelijke erfgenamen” als de begunstigden van een levensverzekering : concrete gevolgen van de wet van 13 januari 2012 tot invoering van artikel 110/1 in de Landverzekeringwet”, *Not.Fisc.M.* 2012, 147.

¹¹¹ R. BARBAIX en N. CARETTE, “Het gewijzigde artikel 124 WLVO : drie vragen aan de notaris”, in E. ALOFS, K. BYTTEBIER, A. MICHELSENS, A.-L. VERBEKE (eds.), *Liber Amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 77.

¹¹² R. BARBAIX en N. CARETTE, “Het gewijzigde artikel 124 WLVO : drie vragen aan de notaris”, in E. ALOFS, K. BYTTEBIER, A. MICHELSENS, A.-L. VERBEKE (eds.), *Liber Amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 78-79.

¹¹³ K. BERNAUW, “Verzekeringen en erfrecht”, *T.Verz.* 2008, 32-36.

72. De kwalificatie van de levensverzekering als schenking heeft voor de verwerpende erfgenaam/begunstigde zowel gevolgen op burgerrechtelijk als fiscaal vlak.

6.2.1 Inbreng en inkorting

73. Burgerrechtelijk gezien betekent de kwalificatie als schenking dat de niet-begunstigde erfgenamen de inbreng of inkorting kunnen vorderen van de uitkering (huidig art. 188 W.Verz., oud art. 124 WLVO).

74. Al is de mogelijkheid om inbreng te vorderen niet altijd aanwezig. Artikel 188 voert dan ook het vermoeden in dat als de levensverzekering een schenking is, het principieel een is met vrijstelling van inbreng.¹¹⁴ De wetgever oordeelde immers dat een begunstiging van de wettelijke erfgenamen door de verzekeringnemer duidt op diens wil om die erfgenamen een schenking met vrijstelling van inbreng te doen.¹¹⁵ Dat is eigenlijk ook logisch want waarom zou men anders schenken via een levensverzekering. Het blijft voor de verzekeringnemer/schenker natuurlijk nog steeds mogelijk om te stellen dat het weldegelijk een schenking als voorschot op erfdeel is die aan de inbrengverplichting onderworpen blijft. Dit is echter de uitzondering op de regel. Er is met betrekking tot levensverzekeringen dus een omkering van het gemeenrechtelijk vermoeden dat schenkingen principieel als voorschot op erfdeel bedoeld zijn.

75. Inkorting blijft onverkort mogelijk. Als de verzekeringsprestatie dus het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap overschrijdt, zullen de reservataire erfgenamen de inkorting kunnen eisen.

6.2.2 Schenk- en erfbelasting¹¹⁶

76. Fiscaalrechtelijk gezien betekent het dat er bij een vrijwillige registratie van de schenking schenkingsrechten zullen verschuldigd zijn. Bovendien is er ook een fictiebepaling die stelt dat zo'n uitkering op basis van een beding ten behoeve van een derde beschouwd wordt als een fictief legaat (art. 2.7.1.0.6 VCF). Daardoor zullen er dus bij het overlijden van de verzekeringnemer successierechten verschuldigd zijn op de uitkering.

¹¹⁴ H. CASMAN, "Levensverzekeringen, groepsverzekeringen en het familiaal vermogensrecht", *T.Verz.* 2012, 315.

¹¹⁵ Wetsvoorstel (W. BEKE *et al*) tot aanvulling van artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst betreffende de inkorting van het kapitaal van een levensverzekering in geval van erfopvolging, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-528/1 en amendement (R. TORFS) op het wetsvoorstel tot aanvulling van artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst betreffende de inkorting van het kapitaal van een levensverzekering in geval van erfopvolging, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-528/2, 6.

¹¹⁶ Dit stuk is gebaseerd op M. DELANOTE, "Erfbelasting en levensverzekeringen", *T.Not.* 2017, afl. 3, 211-236.

77. Om te verhinderen dat de begunstiging van de levensverzekering tot een fictief legaat herleid zou kunnen worden, stelt de rechtsleer voor om gewoon de rechten van de verzekeringsovereenkomst over te dragen aan de begunstigde. Hierdoor wordt de begunstigde zelf de verzekeringnemer en is hij de begunstigde van “zijn eigen” levensverzekering. Er is dus niet langer sprake van een beding ten behoeve van een derde maar wel van een beding ten behoeve van zichzelf. Hierdoor zou artikel 2.7.1.0.6 niet meer mogen spelen. Bij een later overlijden van de oude verzekeringnemer – die nog steeds de verzekerde is en dus ook diegene is wiens overlijden de uitkering opeisbaar maakt – oordeelt men dus dat er geen successierechten meer verschuldigd zijn.

78. De Vlaamse belastingdienst ziet dit evenwel anders. Volgens haar is er bij zo’n verzekeringsgift ten eerste op zich al sprake van een gewone schenking. Als die schenking van de rechten van de verzekeringsovereenkomst dus vrijwillig geregistreerd zou worden, dan zullen er schenkingsrechten verschuldigd zijn. Ten tweede stopt volgens haar die tussengekomen schenking van de contractrechten de toepassing van de fictiebepaling niet. Op de uitkering van de verzekering zullen er bijgevolg nog steeds successierechten verschuldigd zijn. Dit omdat de uitkering een ander belastbaar voorwerp is dan de contractrechten. Het is dus slechts op twee manieren mogelijk om te voorkomen dat de verzekeringsprestatie als een fictief legaat beschouwd wordt:

- De afkoop van de levensverzekering en de daaropvolgende schenking van de afkoopwaarde aan de begunstigde.
- Het aanduiden door de begiftigde van een nieuwe begunstigde.¹¹⁷

79. De visie van Vlabel zorgt economisch gezien wel voor een dubbele belasting. De Vlaamse decreetgever vond dit oneerlijk en hij heeft dan ook bepaald dat de belastbare grondslag van de erfbelasting verminderd mag worden met de belastbare grondslag waarop destijds schenkingsrechten betaald zijn (nieuw art. 2.7.3.2.8, §2 VCF). Het valt dus aan te raden om de verzekeringsgift vrijwillig te registreren zodat de vermindering kan plaatsvinden. Deze correctie bevestigt natuurlijk wel voor de rest de visie van Vlabel. De verwerpende erfgenaam/begunstigde/begiftigde zal dus nog steeds successierechten moeten betalen op:

¹¹⁷ Als het de begunstigde van verzekering is die ook de begiftigde is van de schenking van de contractrechten lijkt het maar al te makkelijk voor die persoon om gewoon zichzelf opnieuw aan te duiden als begunstigde. Zo duidt de “begiftigde” technisch gezien nog steeds een nieuwe begunstigde aan. Vlabel aanvaardt dit niet en zegt dat er in zo’n geval sprake is van fiscaal misbruik (art. 3.17.0.0.2 VCF): men wil dan ook louter en alleen aan artikel 2.7.1.0.6 ontsnappen. Hierbij is het ook nuttig om te vermelden dat de tijdelijke begunstiging van een derde om nadien terug zichzelf als begunstigde aan te wijzen niets verandert aan de mening van Vlabel.

- De gehele uitkering als de schenking van de levensverzekering niet vrijwillig geregistreerd is;
- Het deel van de uitkering waarop destijds nog geen schenkingsrechten betaald zijn.

80. Zoals DELANOTE stelt, leidt deze affaire tot enkele opmerkelijke en mijns inziens onrechtvaardige gevolgen. Zo wordt de begunstiging via een levensverzekering onbeperkt in de tijd geacht een fictief legaat te zijn. Bij alle andere schenkingen duurt dat vermoeden slechts drie jaar. Bovendien zal de begunstigde zelfs bij betaling van schenkingsrechten nog steeds successierechten verschuldigd zijn op de meerwaarde van verzekering. Bij andere schenkingen is dit wederom niet het geval. Fiscaal gezien zijn levensverzekeringen dus nadeliger geworden dan gewone schenkingen. Het zal dus voor de erflater goedkoper zijn om voor het overlijden de verzekering af te kopen en die som gewoon te schenken aan de begunstigde erfgenaam. Zo zal men wel onder de regeling van normale schenkingen vallen.

7 De Staat als onregelmatige erfopvolger

81. In een recent arrest heeft het Hof van Cassatie zich uitgesproken over de aard van het erfrecht van de Belgische Staat.¹¹⁸ Als er geen erfgerechtigden zijn of deze hebben allemaal de nalatenschap verworpen, dan vervalt de nalatenschap aan de Staat (art. 768 BW). De Staat erft een nalatenschap wel niet automatisch en moet eerst de inbezitstelling vorderen bij de familierechtbank van het arrondissement waar ze is opengevallen (dit wordt de onregelmatige erfopvolging genoemd). Het geschil dat het Hof van Cassatie voorgeschoteld kreeg, ging over de vraag of een erfgenaam die de nalatenschap verworpen heeft op die beslissing nog kan terugkomen als de Staat ondertussen de inbezitstelling al gevorderd heeft. Artikel 790 BW bepaalt immers dat de verwerpende erfgenaam de nalatenschap alsnog kan aanvaarden zolang die nog niet door een andere *erfgenaam* aanvaard is. Is de Belgische Staat nu een erfgenaam of niet? Indien het antwoord bevestigend is, zal de verwerpende erfgenaam zijn beslissing niet meer kunnen terugdraaien. Is het antwoord daarentegen negatief, dan zal de verwerpende erfgenaam alsnog de nalatenschap kunnen aanvaarden.

82. Tot het arrest waren er twee stellingen in de rechtsleer:

- De eerst stelling¹¹⁹ was van oordeel dat de Staat weldegelijk een echte erfgenaam was. Zij baseren zich onder meer op het feit dat de artikelen 768 tot 772 onder de titel “Erfenissen” van het wetboek staan. Het feit dat die bepalingen niet letterlijk stellen dat de Staat “erft”, verandert niets aan het feit dat de Staat een echte erfrechtelijke aanspraak heeft. Ook het gegeven dat de Staat slechts een onregelmatige erfopvolger zou zijn en dus in een subsidiaire en precaire positie zou zitten, belet niet dat haar aanspraken op erfloze nalatenschappen gesteund zijn op wettelijke bepalingen van erfrechtelijke aard. Aangezien de Staat dus weldegelijk een erfopvolger is, valt zij onder de term “erfgenamen” uit artikel 768 BW.
- De tweede stelling¹²⁰ – die trouwens door de meerderheid van de rechtsleer en rechtspraak werd verdedigd – stelde dat de Staat krachtens haar soevereiniteitsrecht tot

¹¹⁸ Cass. 28 oktober 2016, *T.Not.* 2017, afl. 1, 30, noot J. VERSTRAETE.

¹¹⁹ E. WALLEMACQ, “Des successions en déshérence et de l’évidence trompeuse du droit de souveraineté de l’État en matière de succession en déshérence”, *Rec.gén.enr.not.* 2014, afl. 5, 166-195; A. GOEGBUER, “Successiebelasting en heerloze nalatenschappen: ontspringt de staat de dans?”, *Not.Fisc.M.* 2002, 5, 141-155.

¹²⁰ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, 296-298; R. DILLEMANS, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, VI, Gent, Story-Scientia, 1984, 223-225; L. RAUCENT, *Les droits successoraux du conjoint survivant, Premier commentaire de la loi du 14 mai 1981*, Brussel, Bruylant, 1981, 158; I. VANSTRAELEN, “Art. 768 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-8.; W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers, 2002, nr. 1358; M. PUELINCKX-COENE, “Erfrecht I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve

de erfloze nalatenschappen kwam en dit dus als openbare instantie. Artikel 768 BW bepaalt bijvoorbeeld dat bij gebreke aan *erfgerechtigden* de nalatenschap vervalt aan de Staat, hetgeen impliceert dat de Staat geen erfgerechtigde is. Hetzelfde tekstuele argument is ook terug te vinden in artikel 723 BW dat zegt dat bij gebreke aan *erfgenamen* de goederen toekomen aan de Staat. Bovendien is de titel van de afdeling waaronder artikel 768 BW valt, gewijzigd van “Erfrechten” naar “Rechten” van de Staat. De Belgische Staat komt trouwens niet voor in artikel 731 BW dat nochtans de verschillende ordes van erfopvolging bepaalt. Als laatste argument halen de verscheidene auteurs aan dat ons erfrecht gebaseerd is op het vermoeden van genegenheid tussen de overledene en zijn erfgenamen. Die emotionele band is er niet met de Belgische Staat waardoor deze geen echte erfgenaam kan zijn van de erflater.

83. Het Hof van Cassatie kiest in haar arrest ervoor om de discussie in het nadeel van de Belgische Staat te beslechten. De Staat is dus geen erfgenaam in de zin van artikel 790 BW en verkrijgt dus erfloze nalatenschappen op basis van haar soevereiniteitsrecht. Dit betekent onder meer dat de Staat geen nalatenschappen meer kan “aanvaarden”, zelfs niet stilzwijgend door het neerleggen van het verzoekschrift tot inbezitstelling. Die inbezitstelling is een geheel eigen procedure die los staat van het keuzerecht van de erfgenamen. Dit betekent bovendien ook dat de Staat erfloze nalatenschappen niet meer kan verwerpen: ze is geen erfgenaam en heeft gewoonweg geen keuzerecht. De procedure van de inbezitstelling start wel niet automatisch: de Staat zal actief die inbezitstelling moeten vorderen wil deze ooit plaatsvinden. Doet ze dit niet, dan zal de nalatenschap onbeheerd achterblijven waardoor een curator zal aangewezen worden. Heeft de inbezitstelling wel plaats gevonden, dan zal de Staat trouwens ook verplicht zijn om het passief van de nalatenschap te betalen. Maar die aansprakelijkheid is beperkt tot het actief van de nalatenschap.¹²¹ De Staat zal dus nooit meer moeten bijdragen dan er vermogen in de boedel zit.

84. Met dit arrest is meteen ook de vraag beantwoord of een erfgenaam nog kan terugkomen op zijn verwerping eens de Staat definitief in bezit is gesteld van de nalatenschap.¹²² De klassieke auteurs – zoals H. DE PAGE – stelden dat dit niet mogelijk was. Dit had tot gevolg dat enkel in het geval dat de procedure nog hangende was de erfgenaam zijn verwerping kon herroepen. Maar aangezien het Hof van Cassatie nu bevestigt dat de Staat niet onder artikel

en inbreng” in X., *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 386-393 en Antwerpen 30 juni 2015, *T.Not.* 2015, afl. 10, 683, noot J. VERSTRAETE.

¹²¹ Brussel 28 mei 1946, *JT* 1947, 199; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1946, 289-290.

¹²² Antwerpen 30 juni 2015, *RW* 2016-17, afl. 20, 787.

790 BW valt, kan die herroeping wel nog gebeuren. Het artikel bepaalt immers dat de verwerpende erfgenamen de nalatenschap alsnog kunnen aanvaarden zolang andere *erfgenamen* dat niet gedaan hebben. Maar de Staat is geen erfgenaam en kan dus zoals gezegd de nalatenschap niet *aanvaarden*. Erfgenamen kunnen dus wel degelijk hun verwerping nog omzetten in een aanvaarding, zelfs als de Belgische Staat ondertussen de inbezitstelling van de nalatenschap heeft gevorderd en verkregen.

8 Besluit

85. Nu deze scriptie haar eindpunt heeft bereikt, is het tijd om te kijken of de centrale onderzoeksvraag beantwoord is: werkt de verwerping in ons Belgisch recht naar behoren?

Het antwoord op die vraag is meer complex dan de figuur eerst laat vermoeden. Door immers een eenvoudige verklaring op de griffie neer te leggen, kan een erfgenaam de gehele afwikkeling van de nalatenschap beïnvloeden:

- Zo worden schenkingen die aan hem oorspronkelijk als voorschot op erfdeel gedaan zijn plotseling schenkingen met vrijstelling van inbreng. Bijgevolg moeten ze eerst aangerekend worden op het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap waardoor dit vroegtijdig wordt uitgeput. Als gevolg daarvan zullen andere schenkingen en legaten van de erflater geen doorgang meer kunnen vinden, iets wat meestal niet door de erflater voorzien zal zijn.
- Een verwerping kan ook leiden tot een verhoging van de successierechten. Op het erfdeel van de verwerper dat toekomt aan zijn afstammelingen of mede-erfgenamen zullen die laatsten immers minstens evenveel belastingen als de verwerper moeten betalen. Ook al zou hun eigen tarief lager zijn dan dat van de verwerper, toch zullen ze diens percentage aan belastingen moeten betalen.
- Afstammelingen die na een verwerping via plaatsvervulling alsnog tot de nalatenschap komen, worden opgezadeld met een dubbele inbrengverplichting. Niet alleen zullen ze de eigen giften moeten inbrengen maar ook die gedaan aan hun rechtsvoorganger en dit zonder recht op enige compensatie vanwege de verwerper. Door de dubbele inbrengverplichting zien de plaatsvervullers hun erfdeel aanzienlijk verminderd.

Voor iemand die niet langer betrokken is bij de verdeling van de nalatenschap oefent de verwerpende erfgenaam er mijns inziens toch een zeer grote invloed op uit.

86. Verder blijken de principes van de verwerping allesbehalve absoluut te zijn. Zo zou een verwerpende erfgenaam niet langer aangesproken kunnen worden door de schuldeisers van de nalatenschap. Maar bovenstaand onderzoek leert ons dat die schuldeisers via allerlei omwegen toch proberen om aan het vermogen van de erfgenaam te raken. De onderhoudsverplichting van artikel 205 BW, het huwelijksvermogensrecht, een natuurlijke verbintenis, zaakwaarneming, verrijking zonder oorzaak, ... Niets blijkt te ver gezocht te zijn voor de schuldeisers om toch maar te proberen de werking van de verwerping te doorbreken. Van rechtszekerheid is er hier absoluut geen sprake.

87. Ook schuldeisers van de verwerpende erfgenaam zelf hebben er soms belang bij om de werking van de verwerping te omzeilen. Door te verwerpen, ontzegt de erfgenaam hen immers een verhaal op de nalatenschap. Artikel 788 BW laat die schuldeisers echter toe om de verwerping niet-tegenwerpelijk te laten verklaren. Daardoor kunnen ze alsnog aan het erfdeel van de verwerpende erfgenaam als was de verwerping nooit gebeurd. Maar dat erfdeel behoort ondertussen reeds toe aan de andere aanvaardende erfgenamen die ineens hun eigendom aangetast zien door de schuldeisers van de verwerper. Die aantasting geeft de benadeelde erfgenamen een verhaalsrecht op die verwerpende erfgenaam. Voor de verwerper verandert er hier eigenlijk niets, ondanks het feit dat er vermogen wordt gebruikt om zijn schulden te betalen. Door het regres van de mede-erfgenamen is er dan ook geen sprake van enige schuldenvermindering maar wel van een wijziging van de schuldeisers. Had de verwerper de nalatenschap zuiver aanvaard, dan zou de aanwending van het vermogen uit de nalatenschap wel tot een definitieve vermindering van zijn schulden kunnen geleid hebben.

88. Het zijn niet alleen de schuldeisers van de nalatenschap die met een aanzienlijk deel ervan kunnen gaan lopen. Ook de verwerpende erfgenaam zelf kan dit: als de erflater hem immers als begunstigde van een levensverzekering zou aanwijzen, dan zal die erfgenaam een groot stuk uit het vermogen van de erflater kunnen krijgen buiten de regels van het erfrecht om. Rechtsfiguren zoals de reserve en de inbreng en inkorting zouden dan ook niet van toepassing zijn op de levensverzekering indien deze als een schenking gekwalificeerd. De verwerper zou bovendien op de uitkering van die levensverzekering geen successierechten moeten betalen en hij zou ook niet gehouden zijn om bij te dragen aan de schulden van de nalatenschap. Deze onrechtvaardigheden zijn ondertussen weggewerkt. Artikel 188 W.Verz. voorziet ondertussen uitdrukkelijk in de mogelijkheid tot inkorting en – als dit door de schenker bepaald is – inbreng. Verder is er ook een fictiebepaling ingevoerd waardoor er op de uitkering toch successierechten zullen verschuldigd zijn. Al is de Vlaamse Belastingdienst iets te voortvarend in haar interpretatie van die bepaling. Het is ondertussen voordeliger geworden om de levensverzekering gewoon af te kopen en die som vervolgens te schenken dan om de levensverzekering gewoon uitwerking te laten hebben. Men is hier dus van het ene uiterste naar het andere overgestapt en dat is allesbehalve toe te juichen.

89. Deze scriptie maakt duidelijk dat het verwerpen van een nalatenschap, of het stellen van een daad die dat impliceert, maar best goed en wel wordt overwogen. Waar de verwerper voor ogen had om door de verwerping alle zorgen te ontlopen, kan dit juist het begin zijn van nog grotere zorgen. Om echt een goede beslissing met betrekking tot een nalatenschap te kunnen

nemen, zullen de mensen dan ook naar een gespecialiseerde jurist moeten trekken. De wetswijziging die de notaris als enige bevoegd maakt om verklaringen met betrekking tot een nalatenschap te ontvangen, is daarom een goede ontwikkeling. De notaris zal de mensen van alle risico's en valkuilen van de verschillende erfkeuzesop de hoogte kunnen brengen.

90. Afsluitend kan dus gesteld worden dat de figuur van de verwerping voor het grootste deel juridisch technisch goed doch uiterst complex in elkaar zit. Die complexiteit heeft tot gevolg dat de notaris zijn klanten goed zal moeten adviseren om hen te behoeden van ondoordachte beslissingen. De wetgever heeft tot slot zelf ook nog een deel van zijn rol te spelen. Zo bestaat er nog op bepaalde vlakken grote rechtsonzekerheid en zijn de diverse gevolgen van de verwerping onoverzichtelijk. Wetgevend ingrijpen zou deze problemen kunnen wegwerken.

9 Bibliografie

9.1 Wetgeving

Wet 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS* 5 augustus 1976, 9.876.

Wet 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling, *BS* 11 januari 2013, 997.

Wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2017, nr. 54, 2259/001, 100 p.

Wetsvoorstel (W. BEKE *et al*) tot aanvulling van artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst betreffende de inkorting van het kapitaal van een levensverzekering in geval van erfopvolging, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-528/1, 7 p.

Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER *et al*) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017, nr. 2282/001, 193 p.

Amendement (R. TORFS) op het wetsvoorstel tot aanvulling van artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst betreffende de inkorting van het kapitaal van een levensverzekering in geval van erfopvolging, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-528/2, 6 p.

Amendement (M. Taelman) op het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het onbetamelijk gedrag van een begunstigde en teneinde plaatsvervulling van de verwerpende erfgenaam toe te laten, *Parl.St.* Senaat 2011-2012, nr. 5-550/3, 29 p.

Conceptnota (K. Schryvers *et al*) voor nieuwe regelgeving betreffende een gemoderniseerd systeem van erfbelasting, *Parl.St.* VI.Parl. 2015-2016, nr. 867, 26 p.

Admin. Besl. 9 november 1956, *Rép. R.J.*, S. 68/02.01.

9.2 Rechtspraak

Arbitragehof 9 december 1998, *BS* 16 december 1998, 39.952.

Arbitragehof 9 juni 1999, *BS* 7 september 1999, 33.147, *Successierechten* 1999, IX/1, noot I. DE WAELE.

GwH 7 november 2007, nr. 136/2007, *BS* 23 januari 2008, 3.555 en *T.Fam.* 2008, 59, noot C. CASTELEIN en T. WUYTS.

Cass. 20 maart 1997, *T.Not.* 1998, 146.

Cass. 25 maart 2005, *JT* 2006, afl. 6220, 245, *Pas.* 2005, afl. 4, 733, *Rev.trim.dr.fam.* 2007, afl. 1, 287.

Cass. 20 september 2013, *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 93, noot J. BEERNAERT en *T.Fam.* 2015, afl. 8, 209, noot M. GOEGEBUER.

Cass. 19 februari 2015, *JLMB* 2015, afl. 17, 786, noot P. MOREAU.

Cass. 28 oktober 2016, *T.Not.* 2017, afl. 1, 30, noot J. VERSTRAETE.

Antwerpen 23 maart 2016, *T.Not.* 2017, afl. 2, 166, noot A. VAN DEN BOSSCHE.

Antwerpen 28 februari 2000, *T.Not.* 2004, afl. 3, 136.

Antwerpen 30 juni 2015, *RW* 2016-17, afl. 20, 787.

Antwerpen 30 juni 2015, *T.Not.* 2015, afl. 10, 683, noot J. VERSTRAETE.

Bergen 16 december 1997, *TBBR* 1999, 264.

Bergen 19 december 2006, *Rec.gén.enr.not.* 2007, 103.

Bergen 21 maart 1989, *Rev.not.b.* 1989, 533.

Brussel 28 mei 1946, *JT* 1947, 199.

Brussel 4 januari 2011, *RW* 2012-13, afl. 39, 1543 en *Rev.trim.dr.fam.* 2014, afl. 1, 215.

Brussel 5 april 2007, *Rec.gén.enr.not.* 2007, afl. 7, 271.

Brussel 6 februari 1997, *JLMB* 1998, 1.200, noot Y.-H. LELEU.

Brussel 9 maart 2005, *NJW* 2006, afl. 147, 656, noot G. VERSCHULDEN.

Gent 10 februari 2015, *Fiscoloog* 2015, afl. 1449, 14.

Gent 26 november 2015, *T.Not.* 2016, afl. 1, 58.

Gent 28 mei 2015, *T.Not.* 2015, 716.

Gent 29 september 2009, *TGR-TWVR* 2010, afl. 3, 160.

Luik 10 januari 2002, *JLMB* 2002, afl. 23, 1011.

Luik 15 april 2013, *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 95, noot J. BEERNAERT.

Luik 20 juni 1990, *JLMB* 1991, 157.

Rb. Antwerpen 18 juni 1991, *T.Not.* 1991, 336.

Rb. Bergen 13 maart 2001, *JLMB* 2001, 1.353.

Rb. Brugge 16 januari 1996, *T.Not.* 1996, 221.

Rb. Brussel 11 juni 1999, *Rec.gén.enr.not.* 2001, 83, noot A. CULOT.

Rb. Brussel 11 oktober 2004, *T.Not.* 2005, afl. 2, 291.

Rb. Brussel 23 april 1999, *TBBR.* 1999, 581.

Rb. Brussel 26 maart 1993, *JLMB* 1994, 1181.

Rb. Doornik 8 maart 1991, *Rec.gén.enr.not.* 1992, 42.

Rb. Gent 21 juni 2011, *T.Not.* 2011, afl. 7, 417.

Rb. Gent 7 maart 1990, *TGR* 1990, 88.

Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-1993, 130 met noot J. ROODHOOFT.

Rb. Luik 23 maart 1998, *Rec.gén.enr.not.* 1999, 533.

Rb. Mechelen 17 maart 1989, *TBBR* 1990, 243.

Rb. Neufchâteau 7 februari 1996, *RRD* 1996, 257.

Beslagr. Brussel 1 februari 2005, *Rev.not.b.* 2005, 308.

Kh. Antwerpen 10 maart 1928, *Rev.faill.* 1929, 341.

Pol. Brugge 25 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 38, 1513.

Vred. Charleroi 20 april 2010, *T.Vred.* 2012, afl. 11, 630.

Vred. Gent 13 april 1987, *T.Vred.* 1987, 229.

Vred. Leuze 8 mei 2000, *JLMB* 2003, 431.

Vred. Merksem 15 juli 1999, *RW* 2000-2001, afl. 26, 991.

Vred. Oostende 17 juli 1998, *AJT* 1998-1999, 592.

Vred. Sint-Truiden 28 augustus 1998, *T.Not.* 2001, afl. 2, 128.

Vred. Zottegem 13 maart 2013, *RW* 2013-14, afl. 21, 833-834 en *Rev.trim.dr.fam.*, afl. 3, 733.

9.3 Rechtsleer

BAEL, J., “Erfrecht, schenkingen, testamenten en een aantal andere materies uit het familiaal vermogensrecht” in BAEL, J. (ed.), *Rechtskroniek voor het Notariaat*, deel 22, Brugge, Die Keure, 2013, 1-126.

BARBAIX, R. en CARETTE, N. “Het gewijzigde artikel 124 WLVO : drie vragen aan de notaris”, in ALOFS, E., BYTTEBIER, K., MICHIELSENS, A., VERBEKE, A.-L. (eds.), *Liber Amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 75-90.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., “Onwaardigheid, plaatsvervulling en huwelijksvoordelen”, *TEP* 2013, 14-53.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Brugge, Die Keure, 2012, 200 p.

BARBAIX, R., “Art. 845-848 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2013, 1-14.

BARBAIX, R., en VERBEKE, A.-L., *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 329 p.

BEERNAERT, J., “Les frais de dernière maladie et les frais funéraires: une vie (alimentaire) après la mort?” (noot onder Luik 15 april 2013), *Act.dr.fam.* 2014, afl. 4, 96-101.

BERNAUW, K., “Verzekeringen en erfrecht”, *T.Verz.* 2008, 11-51.

BOONE, K., “De aanduiding van de “wettelijke erfgenamen” als de begunstigden van een levensverzekering : concrete gevolgen van de wet van 13 januari 2012 tot invoering van artikel 110/1 in de Landverzekeringwet”, *Not.Fisc.M.* 2012, 142-149.

BOONE, K., “Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling”, *Not.Fisc.M.* 2013, afl. 4, 102-116.

BROUWERS, S., “Begraveniskosten en kosten van de laatste ziekte of daar waar het erfreisrecht, het huwelijksvermogens-, het personen- en het verbintenisrecht elkaar ontmoeten”, *AJT* 2001-2002, 778-780.

CARDOEN, B., “De verwerping van nalatenschap: verschillende vormen van verwerping – burgerrechtelijke en successierechtelijke gevolgen”, *TFR* 2001-08, afl. 200, 403-415.

CASMAN, H., “Actualia schenkingen”, *NJW* 2011, afl. 248, 558-567.

CASMAN, H. “Levensverzekeringen, groepsverzekeringen en het familiaal vermogensrecht”, *T.Verz.* 2012, 308-327.

CASMAN, H., “Quelques questions relatives à la liquidation d'une succession acceptée sous bénéfice d'inventaire”, *Rev.not.b.* 1998, 530-552.

CASMAN, H., *Wet erfonwaardigheid en plaatsvervulling*, Mechelen, Kluwer, 2013, 110 p.

CASTELEIN, C., “De notaris en de erfopatie” in CASTELEIN, C., VERBEKE, A.-L. en WEYTS, L. (eds.), *Leuvense notariële geschriften*, Gent, Larcier, 2010, 183-247.

CULOT, A., “Les conséquences fiscales d'une acceptation sous bénéfice d'inventaire”, *Rec.gén.enr.not.* 1999, 551-553.

DE GROOTE, B. en VAN BREE, S., “Successierechten bij plaatsvervulling – bedenkingen bij een mogelijk hervorming”, *AFT* 2012, afl. 6-7, 26-40.

DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, IX, 1946, 1195 p.

DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, VIII, 1945, 879 p.

DE WULF, C., “Levensverzekeringen en giften – twee verschillende rechtsfiguren op elkaar af te stemmen”, *T.Not.* 2006, 562-566.

- DE WULF, C., “Nieuwe bevoegdheden voor de notaris: de akten van aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving en van verwerping van nalatenschappen”, *T.Not.* 2014, afl. 9, 480-527.
- DEBLAUWE, R., “Verwerping – berekening per hoofd – of toch gezamenlijk?”, *Successierechten* 2008, afl. 2, 1-9.
- DEBLAUWE, R., *Inleiding tot de Successierechten*, Herentals, Knops, 2013, 1008 p.
- DEBUCQUOY, F., noot onder Vred. Sint-Truiden 28 augustus 1998, *T.Not.* 2001, afl. 2, 129-135.
- DECUYPER, J. en RUYSSSEVELDT, J., *Successierechten 2016-2017*, II dln. Mechelen, Kluwer, 2017, 2349 p.
- DELANOTE, M., “Erfbelasting en levensverzekeringen”, *T.Not.* 2017, afl. 3, 211-236.
- DELNOY, P., *Répertoire notarial*, III/2, *L’option héréditaire*, Brussel, Larcier, 1994, 224 p.
- DILLEMANS, R., *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, VI, Gent, Story-Scientia, 1984, 475 p.
- DU MONGH, J. en DECLERCK, C., “Art. 788 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-16.
- DU MONGH, J., “Art. 784 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-4.
- DU MONGH, J., “Art. 785 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-15.
- DU MONGH, J., “Art. 786 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-5.
- DU MONGH, J., “Art. 787 BW” in X., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-3.
- GOEGEBUER, A., “Successiebelasting en heerloze nalatenschappen: ontspringt de staat de dans?”, *Not.Fisc.M.* 2002, 5, 141-155.

- GOEGEBUER, M., “In memoriam: de verhaalbaarheid van kosten van laatste ziekte via een zijdelingse vordering” (noot onder Cass. 20 september 2013), *T.Fam.* 2015, afl. 8, 211-217.
- GROSJEAN, E., “La substitution successorale sous le prisme du droit fiscal”, *RPP* 2016, afl. 1, 13-21.
- MASSCHELEIN, M., “Gevolgen van de bedrieglijke verwerping in het kader van een collectieve schuldenregeling” (noot onder Rb. Gent 21 juni 2011), *TBBR* 2016, afl. 6, 240-243.
- PELGROMS, H., “Fiscale en sociale notificaties bij akte of attest van erfopvolging : enkele aandachtspunten en concrete vragen”, *TEP* 2013, afl. 2, 21-44.
- PINTENS, W., DECLERCK, C. en VANWINCKELEN, K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 439 p.
- PINTENS, W., VAN DER MEERSCH, B. en VANWINCKELEN, K., *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers, 2002, 997 p.
- PUELINCKX-COENE, M., “Erfrecht 1: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng” in X., *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 386-393.
- PUELINCKX-COENE, M., BUYSENS, F. en GEELHAND, N., “Overzicht van rechtspraak: giften (1993-1998)”, *TPR* 1999, 779-1117.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht: openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 508 p.
- PUELINCKX-COENE, M., VERSTRAETE, J. en GEELHAND, N., “Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1988-1995)”, *TPR* 1997, 133-480.
- RAUCENT, L., *Les droits successoraux du conjoint survivant, Premier commentaire de la loi du 14 mai 1981*, Brussel, Bruylant, 1981, 297 p.
- RAUCENT, L., *Les successions*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 1988, 338 p.
- ROODHOOFT, J., “Onderhoudsrecht en concubinaat” in SENAEEVE, P., *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 117-179.

SEGIER, S., “Le saut de génération: une réforme civile en matière de dévolution successorale”, *Act.Fisc.* 2013, afl. 8, 1-3.

SEYNS, S., noot onder Rb. Kortrijk 8 november 2007, *RW* 2008-09, afl. 33, 1389-1394.

TAINMONT, F., “La prise en charge des frais de funéraires en cas de renonciation à la succession” (noot onder Vred. Sint-Joost-ten-Noode 29 juni 2000), *RTDF* 2001, 388-395.

TAINMONT, F., “Premier volet de la réforme du droit successoral. La loi du 10 décembre 2012 relative à l’indignité successorale, la résolution des donations, la déchéance des avantages matrimoniaux et la substitution”, *RTDF* 2013, 655-678.

VAN DEN HOUTE, B., “Verwerping nalatenschap – bevoegdheid curator”, *TEP* 2016, afl. 3, 355-356.

VANDENBERGHE, G., “De schuldeisers van de verwerpende erfgenaam” (noot onder Rb. Hasselt 27 februari 1995), *Not.Fisc.M.* 1996, 24-28.

VANSTRAELEN, I., “Art. 768 BW” in X, *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 1-8.

VANWINCKELEN, K., “Enkele beschouwingen over begrafeniskosten, kosten van de laatste ziekte, O.C.M.W.-dienstverlening en de verwerpende erfgenaam” (noot onder Vred. Merksem 15 juli 1999), *RW* 2000-2001, afl. 26, 992-995.

VERCAUTEREN, V., “Het glazen plafond bij plaatsvervulling in de zijlijn”, *TFR* 2015, afl. 484, 593-595.

VERSCHELDEN, G., *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 840 p.

WALLEMACQ, E., “Des successions en déshérence et de l’évidence trompeuse du droit de souveraineté de l’État en matière de succession en déshérence”, *Rec.gén.enr.not.* 2014, afl. 5, 166-195.

WEYTS, L., *Notarieel fiscaal recht*, II, Antwerpen, Kluwer, 1986, 442 p.

WILLEMS, K. en TAILLIEU, S., “De recente wijzigingen inzake de erfonwaardigheid, het verval van huwelijksvoordelen, de herroeping van giften wegens ondankbaarheid en de plaatsvervulling”, *T.Not.* 2013, afl. 10, 536-539.